

Politicile naționale ale unor state europene privind educarea copiilor cu tulburări specifice de învățare

În țările care fac parte din Uniunea Europeană, educarea copiilor cu nevoi speciale se face de obicei în învățământul obișnuit, învățământul special fiind rezervat celor cu dizabilități grave. În acest articol se face prezentarea legislației care descrie circumstanțele și sprijinul pentru cei cu nevoi speciale pe care le primesc, atât în învățământul special, cât și în cadrul învățământului de masă, cei:

- cu dizabilități fizice sau tulburări senzoriale,
- cu dificultăți psihologice,
- cu tulburări de învățare și dificultăți de limbaj,
- cu dificultăți generale de învățare.

Potrivit legislației din **Austria**, elevii au nevoi educaționale speciale atunci când, ca urmare a unor dizabilități fizice sau psihice, nu pot urma școala într-o clasă obișnuită fără măsuri suplimentare de sprijin. Nevoile educaționale speciale trebuie să fie neapărat în legătură cauzală cu o dizabilitate fizică sau psihică identificată a elevului. Prin urmare, performanța școlară slabă sau stăpânirea insuficientă a limbii germane, fără caracteristica de identificare a dizabilităților, nu determină astfel de nevoi educaționale speciale¹.

Copiii care sunt considerați adecvați pentru școlarizare, dar care nu o pot face fără asistență educațională specială din cauza unei dizabilități fizice sau mentale, au nevoie de un diagnostic pentru educație specială (la cererea părinților/tutorelui, directorului școlii sau din oficiu). Copiii cu nevoi educaționale speciale care sunt supuși școlarizării obligatorii au dreptul să respecte învățământul obligatoriu prin participarea la o școală specială sau la o școală primară, o școală secundară nouă sau ciclul inferior al unei școli secundare, un ciclu inferior care satisfac nevoile educaționale speciale, în măsura în care există astfel de școli, iar traseul spre / de la școală este rezonabil.

Un copil este recunoscut ca având nevoi speciale dacă – din cauza unei dizabilități fizice sau psihologice – nu este capabil să depășească anumite praguri prevăzute în curricula națională fără ajutor specializat (art.8 din Legea privind educația obligatorie). Procedura de evaluare este făcută de inspectoratul școlar regional, de către directorul școlii ori de consiliul școlar, la solicitarea părinților, pe baza avizelor specialiștilor. Această prevedere se aplică la două categorii de elevi:

¹ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/special-education-needs-provision-within-mainstream-education-1_en

1. copii oficial evaluați ca având nevoi speciale de învățare (care au dizabilități fizice sau psihologice) și care pot urma cursurile unei școli speciale ori ale unei școli normale asistați (alegerea aparține părinților);

2. copii cu nevoi speciale de învățare, dar fără o diagnosticare (precum dificultăți de vorbire, probleme comportamentale, deficiențe de văz sau de auz), care sunt evaluați ambulatoriu de serviciul special mobil, în cadrul sau în afara clasei de curs.

Legea reglementează toate aspectele ce țin de învățământul primar, secundar și liceal (evaluare, înscriere, procedura de transfer între diferite tipuri de școli etc.). Începând din anul 1993, copiii cu nevoi speciale de învățare au dreptul legal de a urma cursurile școlii primare. Din 1996, acest drept s-a extins și la cursurile școlilor secundare (copii cu vârste de 10-14 ani). Includerea legală a copiilor și adolescenților cu nevoi speciale de învățare a modificat decisiv sistemul de învățământ austriac. Școlile publice au fost obligate să întreprindă măsuri organizaționale și didactice în acest scop, părinții fiind liberi să aleagă școala pe care o va urma copilul.

Pentru a asigura calitatea educației inclusiv a celei speciale, asistența pedagogică este asigurată de la nivel regional. Coordonarea este realizată de centrele pentru educație specială care au misiunea de a asigura *know-how*-ul către școlile obișnuite, să ofere consultanță și asistență profesorilor și părinților și să ofere suport material corespunzător pentru cooperarea cu alți actori-cheie și instituții din cadrul și din afara sistemului de învățământ.

Educația inclusivă se realizează în două moduri: prin clase de integrare, cu un număr de 22-25 elevi, incluzând 4-6 elevi cu diferite dizabilități și prin elaborarea unor programe de învățământ speciale, individualizate (cu precădere în mediul rural).

În general, în cadrul acestor clase este alocat și un alt cadru didactic, cu normă întreagă sau redusă, în funcție de numărul de copii și de felul nevoilor speciale ale acestora. În școlile primare, instruirea unei echipe de cadre didactice cu programe individualizate, cu proiecte de orientare diferențiate, tinde să se perfecționeze. Programele pot fi aceleași cu cele din școlile speciale, potrivit abilităților copiilor, sau pot fi programe normale care vor fi adaptate la nevoile copiilor cu dizabilități².

Frecventarea grădiniței în Austria este voluntară până când copilul atinge vârsta de 5 ani, totuși, pentru ultimul an înainte de intrarea la școală, frecventarea grădiniței este obligatorie. Atunci părinții copiilor cu nevoi educaționale speciale pot să decidă ei înșiși dacă doresc ca aceștia să meargă la un grup integrat sau la o unitate pentru copii și tineri cu nevoi educaționale speciale.

În ceea ce privește **Belgia**, cercetând legislația din Regiunea Valonă (Comunitatea de limbă franceză) am aflat că Legea din 6 iulie 1970 privind învățământul special și integrat³

2

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Austria:Separate_Special_Education_Needs_Provision_in_Early_Childhood_and_School_Education

³ Loi sur l'enseignement spécialisé et intégré, L. 06-07-1970, Moniteur Belge 25-08-1970
(https://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/02549_000.pdf)

INFOLex
POCA/491/126354
www.infolex.snsr.ro

este prima reglementare completă din Belgia care organizează învățământul special separat de învățământul de masă, pentru a veni în sprijinul copiilor și adolescenților cu tulburări specifice de limbaj.

Principiile care stau la baza reglementării sunt: satisfacerea nevoilor educaționale ale copiilor și adolescenților care prezintă tulburări de învățare; promovarea dezvoltării acestor copii și adolescenți, în cadrul unei oferte educaționale valorizante, fondată mai degrabă pe reușită decât pe eșec; organizarea unui învățământ adaptat diferitelor forme handicap, pe tipuri de educație care să răspundă nevoilor educative generale și particulare ale elevilor cu dizabilități, funcție de natura și gradul de handicap; punerea în aplicare a unui învățământ adaptat vârstei elevilor; asistență în favoarea integrării familiale, sociale și profesionale; adoptarea unei structuri flexibile axată pe învățarea individuală și respectul pentru ritmul copilului; asigurarea suportului necesar și a monitorizării pentru copiii/tinerii care prezintă dizabilități; raționalizarea numărului de unități școlare din fiecare tip și prin urmare oferirea unei game cât mai vaste pentru părinți.

De la Legea din 6 iulie 1970 s-au făcut multe îmbunătățiri, care au condus la Decretul din 3 martie 2004⁴, prin care învățământul „special” devine învățământ „specializat” și este reorganizat, redefinindu-se formele, diferitele tipuri, predarea și introducerea de noi măsuri (integrare, pedagogii adaptate, alternanță etc.). Amplul Decret din 3 martie 2004 privind organizarea învățământului specializat are nu mai puțin de 343 articole și a suferit numeroase modificări esențiale.

Potrivit acestui act normativ, învățământul specializat este organizat pe trei niveluri și anume preșcolar, primar și secundar, astfel: învățământul specializat maternal (preșcolar) se adresează copiilor a căror vârstă este cuprinsă între 3 și 6 ani; învățământul specializat primar destinat copiilor cu vârsta cuprinsă între 6 și 13 ani; învățământul specializat secundar pentru adolescenții a căror vârstă este cuprinsă între 13 și 21 ani.

Organizarea învățământului specializat a creat o rețea de școli denumite "tipul 8" ("type huit") școli destinate copiilor cu inteligență normală, dar cu tulburări severe de învățare cum sunt dislexia și disfazia. Tipul 1 este destinat elevilor cu deficiențe intelectuale ușoare; tipul 2 celor cu deficiențe intelectuale moderate sau severe; tipul 3 celor cu tulburări de comportament; tipul 4 celor cu deficiențe psihice; tipul 5 celor cu diferite afecțiuni sau celor în convalescență; tipul 6 celor cu deficiențe de vedere; tipul 7 celor cu tulburări auditive, iar tipul 8 celor cu tulburări de învățare⁵.

Crearea acestor școli a antrenat o depistare sistematică, încă de la grădiniță, a copiilor cu tulburări de învățare. Învățământul specializat permite asigurarea dreptului la educație pentru fiecare copil, pentru fiecare tânăr.

Examenul multidisciplinar este realizat într-un centru psiho-medico-social, iar datele obținute sunt interpretate și integrate într-un raport.

⁴ http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2004030336&table_name=loi

⁵ Décret du 03 mars 2004 organisant l'enseignement spécialisé
(<http://www.enseignement.be/index.php?page=25191&navi=2384>)

Majoritatea elevilor cu tulburări de învățare care au capacitatea de a urma cursurile într-o clasă normală, beneficiază de asistența unui logoped, fie în cadrul școlii, fie într-un centru specializat sau în particular. Logopedul asistă la Consiliul clasei și poate să-și desfășoare activitatea în școală, fiind angajat de Ministerul Educației.

Obiectivele învățământului specializat, așa cum se prezintă astăzi sunt: răspunsul individualizat la nevoile speciale ale elevilor pe care-i primește; contribuția la progresul elevului, în ciuda handicapului său, în cadrul unei educații progresive; sprijinirea elevilor în definirea și realizarea proiectelor personale; sprijinul fiecărui elev pentru a beneficia de sprijin pedagogic, paramedical, psihologic și social; monitorizarea și evaluarea continuă a progresului fiecărui elev.

Deși învățământul specializat este un răspuns potrivit pentru cazurile de dislexie gravă, nu este întotdeauna necesar ca acești copii să fie plasați în clase de acest tip. Este de preferat ca ei să rămână în cadrul învățământului de masă, cu o asistență corespunzătoare, pentru a putea progresa.

Învățământul de bază specializat este organizat în patru grade de maturitate și nu în cicluri de ani de studiu ca în învățământul obișnuit. Aceste grade corespund etapelor evoluției elevului. Trecerea de la un grad de maturitate la altul este legată de dobândirea de competențe specifice și se poate face oricând în cursul anului școlar.

Art.3 din Decretul din 3 martie 2004 stabilește că învățământul specializat poate fi organizat în școli de învățământ cu frecvență (*de plein exercice*), în învățământ secundar alternativ și în învățământ de promovare socială.

Potrivit art.12 și art.13, înscrierea copiilor într-o școală specializată este condiționată de elaborarea unui raport care precizează tipul de învățământ specializat care corespunde nevoilor elevului. Acest raport este stabilit pe baza unui examen pluridisciplinar efectuat de către un centru psiho-medico-social, iar concluziile analizelor rezultă din interpretarea și articularea dinamică a datelor medicale, psihologice, educaționale și socio-familiale. Raportul trebuie să descrie, după caz, în conformitate cu procedurile stabilite de guvern, accesoriile și ajustările rezonabile instituite în învățământul obișnuit și să demonstreze că acelea s-au dovedit insuficiente pentru a asigura o educare adaptată nevoilor specifice ale elevului.

Tipul 8 este destinat elevilor pentru care examenul multidisciplinar a ajuns la concluzia că există dificultăți de învățare. Acestea reprezintă dificultăți în dezvoltarea limbajului sau a discursului și/sau în învățarea citirii, scrierii sau calculelor, fără să fie vorba de un retard mental sau deficit major în plan fizic, comportamental sau senzorial. Acestea trebuie considerate ca fiind tulburări complexe cu origini multifactoriale (art.8, § 8). Decretul din 3 martie 2004, prin art.9, stabilește că tipul 8 de învățământ specializat nu se organizează la nivelul învățământului preșcolar specializat și nici la nivelul învățământului secundar specializat.

Potrivit art.130, pentru a promova adaptarea socială și formarea elevilor cu nevoi specifice, integrarea temporară sau permanentă în învățământul obișnuit a unui elev înscris în mod regulat în învățământul specializat. Elevii de tip 8, respectiv copiii cu tulburări de

învățare, pot fi integrați permanent în învățământul obișnuit. Integrarea permanentă înseamnă că elevul urmărește toate cursurile pe tot parcursul anului școlar în învățământul obișnuit, beneficiind totodată, în funcție de nevoile sale, de transportul gratuit între casa lui și instituția de învățământ obișnuit și însoțirea oferită de învățământul specializat (institutor, logoped ...).

În Regiunea Flandra (Comunitatea flamandă, de limbă neerlandeză), pe lângă învățământul obișnuit, există și învățământ preșcolar, primar și secundar pentru copii cu nevoi speciale⁶. Acesta (*buitengewoon onderwijs*) este organizat pentru copiii care au nevoie de sprijin specific temporar sau permanent din cauza unei dizabilități fizice sau mentale, a unor probleme serioase de comportament sau emoționale ori a unor grave tulburări de învățare. La 12 martie 2014, Parlamentul flamand a aprobat un act normativ privind măsurile pentru elevii cu nevoi educaționale speciale (*M-decreet*), cu scopul de a face educația mai incluzivă. Actul conține măsuri care permit elevilor cu nevoi educaționale specifice să participe pe deplin, în mod eficient și în condiții egale în școlile și în sălile de clasă obișnuite. În mod concret, elevii cu dizabilități sunt examinați și admiși la școlile obișnuite atunci când școala obișnuită poate "avea grijă de elevi" dacă beneficiază de o ajustare rezonabilă. În final, decizia este luată prin consultarea între părinți, școala de învățământ special, școala obișnuită și Centrul de Orientare Educațională. Acesta din urmă are un rol-cheie, deoarece trebuie să elaboreze un "raport motivat" pentru fiecare elev pentru a evalua posibilitățile și limitele incluziunii. Decretul M reprezintă un prim pas important în traducerea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, prin care se dorește să ofere mai multor copii cu dizabilități un loc în educația obișnuită. Ei au dreptul la ajustări rezonabile pentru a putea urma o educație obișnuită într-o școală obișnuită.

Conceptul de incluziune predomină în învățământul public din **Danemarca**. Prin urmare, scopul este de a include toți elevii în învățământul public și de a oferi o educație specială copiilor care au nevoie de ea. În consecință, utilizarea școlilor speciale trebuie să fie limitată. Cu toate acestea, există încă școli speciale pentru acei copii cu handicapuri grave sau alte dizabilități pentru care o școală normală nu le poate oferi sprijin.

Potrivit Legii *Folkeskole* nr.730 din 21 iulie 2000⁷ este în responsabilitatea fiecărei școli să fie asigurate metode de predare variate, materiale didactice etc. pentru a răspunde nevoilor și condițiilor fiecărui elev. Directorul școlii este responsabil pentru ca fiecare profesor să ofere provocări adecvate tuturor elevilor, indiferent de capacitățile lor diferite și condițiile prealabile.

Conceptul de predare diferențiată este un cadru global și nu specifică mijloacele reale adoptate. În practică, fiecare profesor beneficiază de o autonomie substanțială în efectuarea unei predări diferențiate. Dar există și alte modalități de a satisface nevoile educaționale speciale ale elevului dacă abordarea pedagogică diferențiată nu este suficientă.

Potrivit art.3 al legii, învățământul obligatoriu cuprinde o clasă preșcolară de un an, 9 ani de învățământ de bază (primar și secundar inferior) și, opțional, încă un an de clasa a 10-

⁶ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/belgium-flemish-community_en

⁷ <http://www.unesco.org/education/edurights/media/docs/db4e18f1f260d4ef8ea9ca6e1d4e08d4532fc083.pdf>

a. Învățământul obligatoriu înseamnă obligația de a participa la învățământul oferit în Folkeskole sau în învățământul care este comparabil cu ceea ce este de obicei cerut în Folkeskole.

Învățământul special și alt sprijin pedagogic special sunt oferite elevilor cu nevoi speciale. Grupul de copii cu nevoi educaționale speciale este definit în Legea Folkeskole ca fiind "copii a căror dezvoltare necesită o atenție deosebită sau o susținere". Copiii care au nevoi educaționale speciale sunt cei care sunt incapabili să se dezvolte în mod satisfăcător în cadrul învățământului diferențiat.

Există un suport educațional special pentru elevii cu dizabilități intelectuale, dislexie, dizabilități vizuale, tulburări de auz și dizabilități fizice.

Conform Legii *Folkeskole*, este responsabilitatea consiliului municipal să se asigure că pedagogia educațională specială și alte forme de ajutor pedagogic special sunt disponibile copiilor și tinerilor a căror dezvoltare necesită un sprijin special. De asemenea, comitetul municipal trebuie să asigure că asistența pedagogică specială este disponibilă copiilor care nu au început încă școala.

Educația specială face parte din asistența pedagogică specială în cadrul învățământului public, care, conform Ordinului ministerial din 20 iunie 2014 privind predarea educațională specială în învățământul public și alte tipuri de asistență pedagogică specializată, include:

- consiliere pedagogică specială pentru părinți, profesori și alte persoane cu impact semnificativ asupra dezvoltării elevului;
- materiale didactice speciale și sprijin tehnic necesar pentru predare;
- predarea obiectelor din Folkeskole organizate conform cerințelor elevului pentru învățare;
- predarea și instruirea în metodele de lucru și metodele de lucru care pot ajuta elevul să facă față în ciuda dificultăților sale de funcționare;
- asistență personală pentru a depăși dificultățile practice legate de școală;
- activități organizate special.

Pe baza unei evaluări concrete în fiecare caz a elevului, sprijinul educațional special poate fi oferit sub formă de sprijin în cadrul clasei obișnuite de predare, clase speciale sau școli speciale. Există multe moduri de a planifica un sprijin pedagogic special, totuși, întotdeauna doar nevoile elevului decid ce metode să fie alese.

În general, profesorul de la învățământul obișnuit este cel care identifică nevoile speciale ale unui anumit elev. Serviciul de consiliere psiho- pedagogică din cadrul municipalității analizează natura nevoii și face propuneri de remediere a acesteia. Pe baza acestei evaluări conducătorul școlii va decide dacă un elev trebuie să fie trimis la o școală specială.

Pe termen lung, directorul se află în colaborare cu serviciul de consiliere psiho- pedagogică și cu părinții pentru a urmări dezvoltarea elevului în vederea efectuării adaptărilor necesare. O dată pe an, cel puțin, se va decide dacă sprijinul educațional special ar trebui continuat, ajustat sau întrerupt. Această decizie va fi luată pe baza unei evaluări psiho-

pedagogice și în acord cu elevul și părinții. Opinia elevului trebuie să fie inclusă în decizie luând în considerare totuși vârsta și maturitatea acestuia.

În ceea ce privește sprijinul pentru copiii afectați de tulburări de învățare, acesta este guvernat de Circulara Ministerului Educației din 1974, revăzută și adăugită. Ideea centrală a reglementării este clar expusă: "Când tulburările de limbaj scris-citit, ortografia și uneori matematica nu permit elevului să urmeze cursurile unei clase normale, el are dreptul să beneficieze de educație specială, al cărei scop este de a oferi elevului accesul la limbajul scris corespunzător nivelului general și care să permită reintegrarea și participarea lui activă la cursurile clasei normale"⁸.

Sprijinul elevului aflat în dificultate se face de o manieră graduală, fiind adaptat la severitatea tulburării. În prima etapă, elevul primește sprijin individualizat de la un profesor specializat prezent în unitatea de învățământ.

Dacă este suspectată prezența dislexiei este solicitat sprijinul unui consultant în domeniul lecturii. Acesta este autorizat să efectueze teste, pentru a determina tipul de reabilitare/recuperare care se impune și care monitorizează cu regularitate progresele elevului. De asemenea, consultantul va introduce, dacă va considera necesar noi metode de reabilitare/recuperare.

Acest sprijin progresiv adus elevului aflat în dificultate demonstrează o voință a sistemului de educație danez de a-și asuma răspunderea în ceea ce privește copiii cu astfel de tulburări și în general care se confruntă cu dificultăți în sistemul școlar.

Toate școlile au obligația de a oferi servicii educaționale elevilor cu nevoi speciale și dizabilități, iar dacă este necesar, în unele școli se organizează cursuri speciale sau sunt înființate unități de învățământ speciale.

Potrivit cu Legea învățământului, din 1992 și Legea privind școlile de bază și învățământul secundar superior, din 1993, **Estonia** are o politică educațională incluzivă și fiecare copil are dreptul să participe la o instituție preșcolară de îngrijire a copilului din zona de ședere sau de studiu, conform unui curriculum (curriculum național pentru școlile de bază, curriculum național pentru școlile secundare superioare, curriculum național simplificat pentru școlile de bază), într-o clasă obișnuită a unei școli apropiate de casă și pentru a primi diferite tipuri de sprijin pentru studii.

Obiectivele generale ale educației elevilor cu nevoi speciale nu se deosebesc de obiectivele generale ale nivelului educațional corespunzător vârstei și nu depind de faptul că se desfășoară în școlile obișnuite sau în școlile speciale.

În conformitate cu conceptul general al politicii privind dizabilitățile în Republica Estonia, trebuie garantate drepturi egale la educația preșcolară, primară, secundară și superioară pentru persoanele cu nevoi speciale. Întrucât este aplicabilă obligația universală de a frecventa școala, educația trebuie să fie garantată tuturor, incluzând și copiii cu cele mai severe deficiențe. O atenție deosebită trebuie acordată observării timpurii a nevoilor speciale

⁸ <http://www.apedys.org/dyslexie/article.php?sid=961>

de dezvoltare la copiii de vârstă preșcolară și pregătirea acestora pentru școală, abilitățile elevilor de a dobândi educația de bază respectivă, crearea de posibilități pentru continuarea studiilor, precum și formarea continuă - formarea adulților cu nevoi speciale.

Potrivit cu Legea privind școlile de bază și învățământul secundar superior⁹, o școală trebuie să implementeze măsuri de sprijin pentru dezvoltarea unui elev într-un mod care să corespundă nevoilor speciale ale copilului și să personalizeze mediul de studiu pentru a se asigura accesibilitatea. Legea garantează disponibilitatea serviciilor unui cadru didactic specializat, a unui profesor social și psiholog pentru toți elevii. Principiile de organizare a studiului pentru un elev cu nevoi educaționale speciale sunt prevăzute în curriculumul școlii. În fiecare școală există o persoană desemnată de director care este responsabilă cu organizarea cooperării între specialiștii de sprijin și profesorii necesari pentru susținerea studiului și a dezvoltării unui elev cu nevoi educaționale speciale.

Pentru a sprijini elevii cu nevoi educaționale speciale care studiază într-o școală obișnuită, au fost create centre de asistență educațională la nivel de comitat.

În Estonia există școli specializate pentru elevii care au nevoie de o organizare foarte specifică a serviciilor de studiu și de sprijin intensiv. În școli obișnuite s-au format clase speciale în care este garantată disponibilitatea studiilor speciale pentru elevii cu nevoi educaționale speciale, dacă este necesar. Majoritatea școlilor pentru elevi cu nevoi educaționale speciale au, de asemenea, facilități de internat¹⁰.

Termenul "elev cu nevoi educaționale speciale" potrivit legislației estoniene se referă la un elev al cărui talent, dificultăți de învățare, stare de sănătate, dizabilitate, tulburări comportamentale și emoționale, absență pe termen lung din școlarizare sau insuficientă competență în limba de predare a unei școli determină necesitatea de a face modificări sau ajustări în materie, proces, durată, volum de muncă sau mediu de studiu.

În general, copiii cu nevoi educaționale speciale studiază în clasele obișnuite din școlile de masă pentru a se asigura implicarea educațională și socială a tuturor elevilor. În cazul în care predarea elevilor cu nevoi speciale necesită, datorită handicapului sau tulburării lor, o organizare foarte specifică a studiilor și implementarea măsurilor de sprijin intensiv, atunci o școală obișnuită poate crea o clasă specializată pentru elevii cu nevoi speciale.

Potrivit legii, școlile trebuie să implementeze următoarele măsuri de sprijin, indiferent dacă copiii cu nevoi educaționale speciale învață în clase obișnuite sau în clase specializate:

- educație de sprijin în grupuri sau individual;
- sprijin și consiliere educațională specială;
- consiliere psihologică;
- sprijinul și consilierea educatorului social;
- implementarea unui curriculum adecvat și a unor materiale didactice ajustate;
- asigurarea disponibilității facilităților tehnice pentru elevii cu dizabilități;

⁹ Basic Schools and Upper Secondary Schools Act
(<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530102013042/consolide>)

¹⁰ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/educational-support-and-guidance-20_en

- adaptarea mediului de învățare fizică în funcție de tipul de handicap, dacă este necesar;
- elaborarea și implementarea unui curriculum individual, dacă este necesar;
- asigurarea disponibilității serviciilor prevăzute în planul de reabilitare,
- supravegherea realizărilor elevilor și a evaluării care susțin și direcționează dezvoltarea elevilor.

În ceea ce privește implementarea educației speciale pentru copiii cu nevoi speciale de dezvoltare și educație¹¹, școala trebuie să se asigure că un grup sau o clasă sunt omogene atât cu privire la abilitățile, cât și la vârsta elevilor. Astfel, există stabilite limite superioare privind dimensiunea grupurilor și claselor speciale.

Incepând chiar de la grădiniță, într-un grup pentru copii cu nevoi speciale, numărul copiilor este după cum urmează:

- până la 12 copii într-un grup pentru copii cu dizabilități fizice;
- până la 12 copii într-un grup pentru copii cu tulburări de dezvoltare specifice;
- până la 7 copii într-un grup de dezvoltare pentru copii cu dizabilități intelectuale;
- până la 10 copii dintr-un grup pentru copiii cu dizabilități senzoriale;
- până la 4 copii dintr-un grup pentru copiii cu dizabilități multiple;
- până la 4 copii într-un grup pentru copii cu tulburări de dezvoltare universală.

În general, într-un grup de integrare, numărul maxim de copii este mai mic decât în alte grupuri ale instituției preșcolare a copilului, luându-se în calcul că un copil cu nevoi speciale ocupă trei locuri.

Pentru clasele cu elevi cu nevoi educaționale speciale, se aplică următoarea limită maximă în ceea ce privește numărul:

- 12 elevi într-o clasă pentru copii cu dizabilități de vorbire, auz, vedere sau mișcare, boli somatice severe, probleme de comportament, dificultăți de învățare sau pentru elevi cu probleme de creștere;
- 8 elevi într-o clasă pentru copii cu tulburări emoționale și comportamentale;
- 6 elevi într-o clasă pentru copii cu dizabilități multiple;
- 4 elevi într-o clasă mică și o clasă pentru copiii care urmează cursuri de asistență medicală.

Două sau trei clase pentru copii cu nevoi educaționale speciale pot fi combinate pentru a forma o clasă compozită a cărei mărime este determinată pe baza nevoilor educaționale speciale ale anumitor elevi, dar clasa nu trebuie să depășească 12 elevi.

În școlile de bază și în școlile secundare superioare, curriculumul național se aplică tuturor elevilor (inclusiv celor cu nevoi educaționale speciale) ca un curriculum-cadru general. În plus, un regulament al Guvernului a aprobat curriculumul național simplificat pentru școlile de bază, care oferă standardul educațional de bază pentru elevii cu dizabilități intelectuale care, la recomandarea comitetului de consiliere și cu aprobarea unui părinte, învață în cadrul curriculumului național simplificat pentru școli de bază, în clase pentru elevi

¹¹ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/separate-special-education-needs-provision-early-childhood-and-school-education-20_en

cu dificultăți moderate de învățare sau în clase pentru elevi cu dificultăți de învățare severe sau profunde dobândind o educație de bază.

Pentru elevii cu dificultăți moderate de învățare și pentru elevii cu dificultăți de învățare severe și profunde, se alcătuește un curriculum individual care să țină cont de abilitățile și potențialul lor de dezvoltare.

În curriculumul național pentru școlile de bază au fost stabilite următoarele cazuri în care o școală are dreptul de a schimba durata studiilor, orele de lucru săptămânale sau orele de curs ale unui elev cu cerințe educaționale speciale:

- în cazul unui elev pentru care a fost recomandat studiul într-o clasă pentru elevii cu disfuncții de vorbire, pe baza unei decizii a unui medic specialist, școala poate stabili, folosind curriculumul școlar sau un curriculum individual, 10 ani ca perioadă convențională de studiu în școala de bază;

- în cazul unui elev pentru care a fost recomandat studiul într-o clasă pentru elevii cu deficiențe de auz, pe baza unei decizii a unui medic specialist, școala poate stabili, utilizând curriculumul școlar sau un curriculum individual, 11 ani ca perioadă convențională de studiu în școala de bază;

- în cazul unui elev pentru care a fost recomandat studiul într-o clasă pentru elevii cu deficiențe de vedere, pe baza unei decizii a unui medic specialist, școala poate stabili, folosind curriculumul școlar sau un curriculum individual, 10 ani ca perioadă convențională de studiu în școala de bază, iar lucrul manual, lucrările artisanale și economia domestică vor fi predate în a treia etapă de studiu pentru cel puțin 12 ore săptămânal;

- cu un elev care, pe baza unei recomandări a unui comitet de consiliere, beneficiază de studii în clase pentru elevi cu dificultăți moderate de învățare sau în clase pentru elevi cu dificultăți de învățare severe sau profunde, un curriculum individual poate stabili durata școlii de bază la 11 ani;

- cu un elev care, printr-o decizie a unui medic specialist, a fost consiliat să studieze într-o clasă pentru elevi cu dizabilități fizice / motorii, durata convențională de studiu de 10 ani în școala de bază poate fi stabilită de școală sau de un curriculum individual.

Elevilor care au terminat școala de bază în conformitate cu curriculumul național simplificat li se poate oferi un studiu suplimentar în școala de bază, al cărui obiectiv este de a acorda pregătire și sprijin pentru continuarea fără dificultăți a studiilor sau transferul pe piața forței de muncă. Durata studiilor suplimentare este de un an.

În cazul unei clase pentru elevii cu dificultăți de învățare, cunoștințele care au fost reduse sau înlocuite în comparație cu cele stabilite în curriculumul național pentru școlile de bază pot fi stipulate în curriculumul realizat de școală.

Constituția **Finlandei**, în art.6, prevede că nimeni nu poate, fără o motivare justă, să fie tratat diferit față de alte persoane pe motive de sex, vârstă, origine, limbă, religie, crez, opinie, sănătate, dizabilitate sau orice alt motiv care privește persoana fiecăruia. Finlanda s-a angajat, de asemenea, prin acorduri, programe și declarații internaționale referitoare la educație să garanteze învățarea copiilor și a tinerilor într-o școală comună pentru toți.

Concepția învățământului finlandez este de a maximiza potențialul fiecărui copil și tânăr. Sprijinul și îndrumarea educațională acoperă domenii precum sprijinirea învățării în funcție de capacitatea individuală a cursanților privind frecventarea școlii, bunăstarea elevilor, îndrumarea și consilierea. De asemenea, se acordă atenție susținerii studiilor copiilor și elevilor talentați.

Sistemul de învățământ finlandez se bazează pe filozofia incluziunii pe termen lung. Învățământul de bază este același pentru toți, iar copiii sunt sprijiniți individual, astfel încât ei să poată finaliza cu succes educația de bază. Sprijinul pentru cursanți este oferit la trei nivele: general, intensificat și special.

Suportul educațional este oferit în principal în cadrul educației de masă, dar și în clase speciale și școli speciale. În Finlanda, autoritățile locale sunt responsabile cu organizarea învățământului în zona lor. Este posibil să se organizeze sprijin educațional și educație pentru cei cu nevoi speciale în funcție de situația locală specifică. Învățământul separat pentru elevi cu nevoi speciale urmează programele de învățământ ale sistemului de învățământ principal, dar poate avea programe și orare specifice. Acestea sunt întotdeauna decise pe o bază individuală. Învățământul trebuie să fie conform, pe cât posibil, cu cel oferit în învățământul principal.

Conform Legii privind învățământul de bază¹², educația trebuie să fie asigurată în funcție de capacitățile elevilor, astfel încât să se promoveze creșterea și dezvoltarea sănătoasă a acestora. Cei care oferă educație trebuie să colaboreze cu părinții elevilor sau cu tutorii. Elevii au dreptul la un mediu de învățare sigur. De asemenea, legea prevede că elevii au dreptul la predare bazată pe curricula națională și locală, precum și la îndrumare și consiliere în fiecare zi școlară. Elevii au, de asemenea, dreptul de a primi sprijin suficient pentru creșterea, învățarea și participarea la școală, în mod direct, în funcție de necesități.

În Finlanda, accentul se pune pe sprijinul imediat pentru a preveni apariția și creșterea problemelor. Toată lumea are dreptul la un sprijin *general*, acesta fiind o parte a procesului de învățare. Astfel, copiii care au nevoie de sprijin regulat pentru a învăța sau a frecventa școala sau care au nevoie de mai multe forme de sprijin în același timp au dreptul la un sprijin mai *intens*. Sprijinul *special* este oferit elevilor care nu pot atinge în mod adecvat obiectivele de creștere, dezvoltare sau învățare prin alte măsuri de sprijin. Sprijinul trebuie să fie flexibil, astfel încât să se schimbe în funcție de sprijinul necesar. De asemenea, trebuie să se bazeze pe planificarea pe termen lung.

Un elev care are dificultăți în învățare sau participare la școală are dreptul la o educație specială, alături de altă instruire. Educația specială se face pentru elevii cu probleme legate de abilitățile lingvistice sau matematice, dificultățile de învățare la discipline individuale, de abilități sociale sau de participare la școală. Educația specială este asigurată prin aranjamente flexibile, cum ar fi predarea în echipă, într-un grup mic sau individual și poate fi asigurată la toate nivelurile de sprijin.

¹² Basic Education Act 628/1998 - (<https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>)

Legislația educațională finlandeză nu clasifică elevii în funcție de dizabilități sau nevoi de sprijin. Când se face planificarea nivelului de sprijin (general, intensificat sau special) pentru un elev se estimează nevoile de sprijin. Nevoia poate varia de la temporar la continuu, de la minor la major sau de la una la mai multe forme de sprijin.

Fiecare elev are dreptul la un sprijin suficient pentru învățarea și participarea la școală imediat ce apar probleme. Suportul *general* este primul răspuns la nevoia de sprijin a elevului. În general, aceasta înseamnă îndrumare și sprijin în cadrul activităților cotidiene ale școlii.

Dacă sprijinul general nu este suficient, se face evaluarea pedagogică și se planifică un sprijin *intensificat* discutat în grupul de bunăstare a elevilor din școală. În urma acestuia, este elaborat un plan de învățare pentru elev. Sprijinul intensificat este mai robust și mai consistent decât suportul general. Scopul său este de a preveni acumularea de probleme și de a deveni mai complexe.

Sprijinul *special* este oferit elevilor care nu își pot atinge obiectivele de învățare prin alte măsuri de sprijin. Practic, dacă sprijinul intensificat nu este suficient, trebuie să se facă cercetări pedagogice noi și mai extinse asupra elevului. Sprijinul special trebuie revizuit cel puțin după clasa a doua și înainte ca elevul să fie transferat la clasa a șaptea. Ca urmare a acestei decizii, este elaborat un plan individual de educație pentru fiecare elev. Scopul principal al sprijinului special este acela de a oferi elevilor asistență generală și sistematică, astfel încât aceștia să poată absolvi învățământul obligatoriu și să poată să-și continue studiile la nivelul secundar superior.

Articolele 17 și 18 din Legea nr.628/1998 privind învățământul de bază se referă la sprijinul acordat elevilor cu nevoi speciale și potrivit acestora educația se face în clase speciale sau în altă unitate adecvată, urmărind interesele elevului. Decizia privind sprijinul acordat elevilor cu nevoi speciale poate fi luată înainte de începerea învățământului preșcolar sau cel de bază, dacă este evident în urma unui examen psihologic sau medical că elevul nu poate fi învățat altfel din cauza unei dizabilități, a unei boli, a unei dezvoltări întârziate sau a unei disfuncții emoționale ori a altui motiv corespunzător. În vederea executării unei asemenea decizii trebuie elaborat un plan privind aranjamentele individuale de predare pentru elev. Dacă însă elevul este considerat a avea un anumit grad de cunoștințe și abilități anterioare corespunzătoare programelor de învățământ de bază sau completarea programelor de învățământ de bază ar fi, într-o oarecare măsură, nerezonabilă pentru elev, având în vedere circumstanțele și învățarea anterioară ori este justificată din motive legate de sănătatea elevului, atunci educarea unui elev poate fi stabilită în alt mod, într-un anumit grad decât cel prevăzut de această lege.

Educația este gratuită și este statuată în art.31 al Legii nr.628/1998 privind învățământul de bază. Astfel, se prevede că predarea, manualele și alte materiale didactice necesare, echipamentele și materialele școlare sunt gratuite pentru elev, iar un copil cu dizabilități sau un copil cu nevoi educaționale speciale are, de asemenea, dreptul de a beneficia gratuit de serviciile de interpretare și de asistență necesare pentru a participa gratuit la educație, alte servicii educaționale, ajutoare speciale și serviciile de susținere a educației

pentru copii cu nevoi speciale. În plus, un elev care frecventează învățământul de bază beneficiază de o masă echilibrată și bine organizată și supravegheată în fiecare zi școlară.

În țară există doar șase școli speciale de bază organizate de stat. Aceste școli sunt destinate, în primul rând, elevilor cu deficiențe de auz sau de vedere sau cu deficiențe fizice ori de altă natură.

Școlile speciale de stat sunt, de asemenea, centre naționale de dezvoltare și servicii, care furnizează servicii de specialitate pentru autoritățile locale și alte școli. Ele oferă educație temporară și reabilitare pentru elevii de vârstă școlară obligatorie din alte școli, pentru a-și continua studiile.

Pe lângă aceste școli speciale, educația de bază este asigurată de șase școli de stat reformatoare. Acestea, ca instituții de protecție a copiilor, poartă responsabilitatea pentru unul dintre cele mai provocatoare grupuri de copii și tineri. Elevii care locuiesc aici provin din medii cu mari probleme și suferă de tulburări emoționale grave sau de neadaptare socială. Activitățile școlilor respective cuprind educația și îngrijirea furnizate în cadrul unei cooperări multiprofesionale.

De asemenea, în Finlanda există șapte școli separate speciale vocaționale. Acestea oferă facilități și servicii speciale pentru a promova educarea și formarea profesională a elevilor care au nevoie de sprijin special și sunt destinate elevilor cu cele mai severe dizabilități sau boli cornice.

Acești elevi, pentru care s-a luat decizia de sprijin special, își încep educația la vârsta de 7 ani, la fel ca și copiii în general. Educația obligatorie extinsă este posibilă din cauza dizabilității sau bolii. Educația obligatorie extinsă începe atunci când un copil are 5 sau 6 ani și durează 10-11 ani. În funcție de nevoile și abilitățile elevilor, în cadrul unui învățământ preșcolar și de învățământ primar se poate acorda asistență specială atât în clasele din învățământul de bază, cât și în cel pentru elevi cu nevoi speciale.

Decretul privind învățământul de bază stipulează că în educarea elevilor cu o decizie de susținere specială, clasa poate fi formată din maximum zece elevi, cu câteva excepții. Dimensiunea maximă a unui grup poate fi depășită atunci când este justificată în ceea ce privește abilitățile elevilor sau metoda de lucru utilizată în predare și dacă nu se pune în pericol realizarea obiectivelor stabilite pentru educație. În învățământul acordat elevilor în cadrul învățământului obligatoriu prelungit, grupul poate fi format din maximum opt elevi. Cu toate acestea, mărimea maximă a unui grup format din elevi cu deficiențe de dezvoltare profundă este de șase elevi. Dacă un elev învață împreună cu alți elevi din clasa principală, clasa poate fi formată din maxim 20 de elevi.

Dreptul de a accede la educația post-învățământ de bază este asigurată tuturor elevilor, inclusiv elevilor cu nevoi speciale, instituțiile vocaționale oferind acestora educare și formare orientată spre calificare profesională. Durata educării și formării poate fi prelungită cu un an și, în cazuri speciale, chiar mai mult. Elevii care nu sunt admiși sau care nu sunt suficient de maturi pentru a continua educarea și formarea vocațională pot participa la o educație de bază suplimentară pentru încă un an școlar.

În **Franța**, nu există niciun temei juridic care să impună copiilor sau adolescenților cu nevoi educaționale speciale să fie instruiți separat în instituții specifice care nu sunt atașate sistemului de învățământ de masă. Legislația franceză sprijină școlarizarea elevilor, indiferent de nevoile lor, în școlile obișnuite, care, dacă este necesar, acordă asistență specifică, inclusiv ajutor din partea serviciilor de sprijin care pot fi externe sistemului școlar¹³.

Legea nr. 2005-102 din 11 februarie 2005 privind drepturile și oportunitățile egale, participarea și cetățenia persoanelor cu handicap¹⁴ definește aceste drepturi în special în următoarele domenii:

- „ajutorarea”. Legea prevede crearea unui centru de primire pentru persoanele cu dizabilități în fiecare departament: Casa departamentală pentru persoane cu handicap (Maisons Départementales des Personnes Handicapées - MDPH). Această structură funcționează ca un ghișeu unic pentru toate procedurile legate de diferite situații de handicap;

- „compensarea consecințelor handicapului”. Legea stabilește dreptul pentru toate persoanele cu handicap de a compensa consecințele handicapului lor, indiferent de originea și natura handicapului, vârstei sau modului lor de viață. Potrivit legii, Casa departamentală pentru persoane cu handicap (MDPH) elaborează un "plan de compensare" pentru a acoperi nevoile de asistență umană și tehnică, dezvoltarea locuințelor, vehiculului, ajutoarele specifice sau excepționale și ajutoarele cu animale;

- „școlarizarea”. Legea sprijină dreptul fiecărui copil și adolescent la școlarizare normală cât mai aproape de casă și la un parcurs școlar continuu și adaptat. De asemenea, ea prevede elaborarea, în cadrul școlii și în strânsă legătură cu părinții, a unui proiect personalizat de școlarizare; redefineste facilitățile care pot fi instituite astfel încât elevii cu dizabilități să își poată continua studiile în învățământul superior și să treacă concursuri.

Trebuie să remarcăm că Franța a păstrat sintagmele „persoane handicapate” și „handicap” în loc de „persoane cu dizabilități” și „dizabilitate”. Maisons Départementales des Personnes Handicapées (MDPH)¹⁵ definește termenul handicap după cum urmează: „Termen recent, împrumutat din limba engleză (1827). Originea sa este atribuită expresiei "hand in cap" (mâna pe pălărie), un joc cu schimb de obiecte personale practicat în secolul al XVI-lea în Marea Britanie. Un arbitru, evaluând prețurile obiectelor, era responsabil cu monitorizarea echivalării loturilor de obiecte pentru a asigura șanse egale pentru jucători. Pariul este depus într-o pălărie. Apoi, cuvântul a fost folosit în unele sporturi (în special hipice), pentru a exprima aplicarea unui dezavantaj pentru cei mai buni concurenți (de exemplu, o greutate suplimentară pe cei mai buni cai) pentru a egaliza șansele cu cei mai puțin buni la "curse cu handicap". Folosirea cuvântului "handicapat", asociat cu "lucrător", se dezvoltă apoi în Franța, în special în timpul dezbaterilor publice a primele legi din 1957 care formalizează

¹³ <https://www.european-agency.org/country-information/france/legislation-and-policy>

¹⁴ Loi n° 2005-102 du 11 février 2005 pour l'égalité des droits et des chances, la participation et la citoyenneté des personnes handicapées

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000809647&dateTexte=>

¹⁵ <http://www.mdph.fr/>

folosirea termenului. Foarte repede, el înlocuiește în limba franceză termenii infirmi, invalizi, inadaptați”¹⁶.

Termenul „deficiență”, conform O.M.S., desemnează anomalii organice sau funcționale temporare ori permanente în raport cu un anumit standard biomedical. Deficiența este definită de OMS drept "orice pierdere de substanță sau alterare a unei structuri ori funcții psihologice, fiziologice sau anatomice". Deficiența corespunde aspectului lezional al handicapului. Ea poate fi una temporară sau permanentă și nu înseamnă neapărat că individul este considerat bolnav.

Legea nr.2005-102 din 11 februarie 2005 privind egalitatea de drepturi și șanse a persoanelor cu handicap a clasificat dislexia drept handicap. Legea a marcat un pas înainte în recunoașterea și implicit suportul acordat copiilor dislexici. Această lege inserează art. L114 în „Codul privind acțiunea socială și familiile” prin care definește handicapul ca fiind orice limitare a activității sau restrângere a participării la viața socială suferită de către o persoană, ca urmare a unei alterări substanțiale, durabile sau definitive a uneia sau mai multor funcții fizice, senzoriale, mentale, cognitive sau psihice, a unui polihandicap sau a unei tulburări de sănătate invalidante. Mai departe se afirmă că toate persoanele handicapate au dreptul la solidaritatea întregii comunități naționale, care le garantează, în virtutea acestei obligații, accesul la drepturile fundamentale acordate tuturor cetățenilor și exercitarea deplină a cetățeniei lor.

Statul garantează tratamentul egal al persoanelor cu handicap pe întregul teritoriu al țării și definește obiectivele multianuale de acțiune prin care asigură accesul copiilor, adolescenților sau adulților cu handicap la instituții deschise întregii populații și pentru a le menține într-un mediu obișnuit de școlarizare, muncă și viață.

Legea a creat următoarele structuri:

- *Casele departamentale pentru persoanele cu handicap* (MDPH), responsabile cu primirea și sprijinul acestei categorii socio-medice, precum și a persoanelor apropiate acestora (rude, prieteni). MDPH sunt structuri partenariale, între stat, departamente, casele locale de asigurări sociale și asociațiile reprezentative ale persoanelor cu handicap care se află sub autoritatea Consiliului General.

Atribuțiile MDPH: informarea persoanelor cu dizabilități; primirea și audierea acestora; evaluarea necesităților de compensare; elaborarea unui plan de compensare; servicii de evaluare și orientare școlară, medico-socială sau profesională; monitorizarea deciziilor; mediere și consiliere.

Persoana afectată se află în centrul acestui dispozitiv, astfel: ea își exprimă proiectele de viață; nevoile ei sunt evaluate de o echipă pluridisciplinară; drepturile îi sunt recunoscute de Comisia pentru drepturile și autonomia persoanelor cu dizabilități.

- *Comisiile pentru drepturile și autonomia persoanelor cu handicap* (CDAPH) au următoarele competențe în ceea ce privește copiii/adolescenții cu nevoi speciale: decid cu privire la orientarea acestora, precum și cu privire la măsurile specifice care să asigure

¹⁶ http://www.mdpf.fr/index.php?option=com_glossary&task=list&glossid=1&letter=H&Itemid=55

integrarea lor școlară sau profesională și socială; stabilesc serviciile care să corespundă nevoilor copilului/adolescentului și care să contribuie la educarea, reeducarea și reîncadrarea acestora în mediul social; asigură educația complementară a copiilor /adolescenților cu handicap.

Codul educației¹⁷ în art. L112-2 modificat prin Legea nr.2005-102 din 11 februarie 2005 afirmă dreptul fiecăruia la educație în școlile de masă, cât mai aproape de domiciliul său, la un parcurs școlar continuu și adaptat. În acest context, în legătură cu MDPH, părinții sunt foarte implicați în acest proces, fie că este vorba de decizia de orientare a copilului lor, fie de definirea proiectului personalizat de școlarizare. În funcție de natura handicapului copilului și a proiectului personalizat de școlarizare, aceasta poate fi individuală și poate include sau nu ajutoare (echipament școlar sau transport adaptat, prezența unui însoțitor școlar) și facilități. Educația copiilor cu handicap poate fi realizată, de asemenea, într-un cadru colectiv, în cadrul CLIS (*Classes pour l'inclusion scolaire* - clase de educație incluzivă) în școli elementare sau ULIS (*Unités spécialisées pour l'inclusion scolaire* - unitățile specializate pentru educație incluzivă) în școlile secundare. Dacă natura și gravitatea handicapului copilului o impun, el poate fi educat într-o instituție medical-socială, beneficiind în același timp de sprijin pedagogic și terapeutic adaptate.

Fiecare școală are posibilitatea de a primi copiii care locuiesc în circumscripția acesteia. Pentru a răspunde nevoilor particulare ale elevului cu handicap, un *proiect personalizat de școlarizare* organizează educația acestuia, împreună cu măsurile complementare adoptate de Comisia pentru drepturile și autonomia persoanelor cu handicap. Școlarizarea poate fi individuală sau colectivă în școli de masă sau structuri medico-sociale.

Școlarizarea se poate derula fără nicio asistență specială sau poate face obiectul unei sistematizări dacă nevoile elevului cer imperios acest lucru.

În școlile elementare, clasele de integrare școlară (CLIS) primesc copii care prezintă un handicap mental, auditiv, vizual sau motor și pot beneficia de integrare în școlile de masă. Elevii beneficiază de predare adecvată și adaptată și iau parte la unele activități alături de elevii din clasele normale.

În cazul în care cerințele de școlarizare individuală sunt prea mari, elevii care prezintă un handicap pot fi școlarizați într-o unitate pedagogică de integrare (UPI). Acest dispozitiv de școlarizare se adresează copiilor cu vârsta cuprinsă între 12 – 16 ani, care nu sunt în măsură să urmeze învățământul de masă. Supravegheați de un profesor specializat, acești elevi primesc o educație adaptată, care pune în aplicare obiectivele stabilite prin *proiectul personalizat de școlarizare*. Proiectul include cât mai mult posibil, din plaja de activități din clasa de referință pentru vârsta copilului.

Formarea unui copil/adolescent cu dizabilități în cadrul acestor instituții se derulează: full-time sau part-time ori prin includerea diverselor metode posibile de școlarizare.

Totul este pus în aplicare prin construirea unui *proiect personalizat de școlarizare*, plecând de la o abordare duală: sesizarea de către părinți a Casei departamentale pentru

¹⁷ Code de l'éducation (<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006071191>)

persoanele cu handicap (MDPH) pe de o parte și o evaluare inițială a persoanei cu dizabilități, realizată de o echipă pluridisciplinară (psihologi, asistenți auxiliari, medici specializați tipului de handicap) aparținând școlii de referință, pe de altă parte.

Reușita parcursului școlar al unui elev cu dizabilități poate fi condiționată de utilizarea materialelor pedagogice adaptate. Necesitatea elevului de a dispune de acest material este evaluată de către echipa pluridisciplinară a *Comisiei pentru drepturile și autonomia persoanelor cu handicap*, în cadrul proiectului personalizat de școlarizare. Materialul pentru uz individual este pus la dispoziția elevului în cadrul unei convenții de plată, care se referă în special la materialele informatice adaptate (tastatura Braille, material logistic specific, dispozitive adaptate).

Dispoziții speciale sunt prevăzute pentru a permite elevilor cu dizabilități să se prezinte la examene și concursuri organizate de Ministerul Educației Naționale, în anumite condiții: sprijinul unei terțe persoane; creșterea cu 1/3 a timpului alocat probelor de examen (concurs); utilizarea echipamentelor (materialelor) specializate.

Candidații pot solicita eșalonarea probelor de examen în mai multe sesiuni și, potrivit Regulamentului propriu al fiecărui examen, pot solicita adaptarea sau scutirea de probe.

Sprijinul și asistența educațională pentru profesorii care primesc în clasele lor elevi cu dizabilități fac obiectul unui plan de măsuri la nivelul fiecărui departament pentru perioada fiecărui an școlar. Planul de măsuri este destinat profesorilor care nu sunt specializați în domeniul copiilor/adolescenților cu dizabilități.

Pe de altă parte, asistenții educaționali/auxiliari, precum și persoanele angajate pe bază de contract sunt instruite pentru a putea să acorde sprijinul cel mai eficient copilului /adolescentului cu handicap pe care-l însoțesc.

Codul educației garantează punerea în aplicare, în sprijinul elevilor afectați de tulburări de limbaj specifice oral și/sau scris, facilități de școlarizare și acțiuni de sprijin și asistență, în măsura în care acestea trebuie să fie adaptate la severitatea tulburării. Astfel, potrivit art.321-4, în școli, structuri speciale și acțiuni de sprijin sunt prevăzute pentru elevii care întâmpină dificultăți, inclusiv elevii cu tulburări specifice a limbajului oral și/sau scris, cum ar fi dislexia. Atunci când aceste probleme sunt grave și permanente, elevii primesc o educație potrivită. Pentru aplicarea dispozițiilor legii, unitățile de învățământ se pot regrupa pentru a propune structuri de primire adaptate acestei categorii de elevi.

Tulburările specifice de limbaj oral și scris care sunt cuprinse într-un ansamblu general de tulburări specifice de învățare care includ dislexia, discalculia și tulburarea atențională cu sau fără hiperactivitate fac obiectul Circularei Ministerului Educației Naționale și a Ministerului Cercetării nr. 2002-024 din 7 februarie 2002¹⁸ intitulată „Implementarea unui plan de acțiune pentru copii cu o anumită tulburare de limbă orală sau scrisă”. Circulara subliniază că stăpânirea limbii orale și scrise constituie problema centrală a oricărei educații și, dincolo de aceasta este un element esențial al exercitării cetățeniei. Dezvoltarea abilităților lingvistice reprezintă un factor determinant în dezvoltarea proceselor de comunicare și de

¹⁸ Circulaire n° 2002-024 du 31 janvier 2002 - Mise en oeuvre d'un plan d'action pour les enfants atteints d'un trouble spécifique du langage oral ou écrit (<http://www.education.gouv.fr/bo/2002/6/encart.htm>)

conceptualizare. Ca atare, acesta este subiectul unei atenții deosebite din partea părinților, precum și a specialiștilor, în special a cadrelor didactice, care se ocupă de educația copiilor. Într-adevăr, orice dificultate persistentă prezentată de un elev în acest domeniu poate avea consecințe nocive asupra dezvoltării sale personale și școlare. De aceea, încă din grădiniță, manifestarea dificultăților necesită vigilență și o ajustare a acțiunii pedagogice. Cu toate acestea, pentru unii copii, această acțiune întreprinsă în cursul normal al activităților clasei sau școlii este insuficientă sau inefficientă. Când toate semnele de avertizare afișate de un elev sugerează că dificultățile cu care se confruntă pot fi legate de anumite tulburări ale limbii vorbite sau scrise, este esențial să se mobilizeze competențele unei echipe multidisciplinare care să aprofundeze investigațiile și să stabilească, cât mai curând posibil, un diagnostic fiabil. Copiii cu astfel de tulburări necesită îngrijire timpurie și durabilă, uneori pe întregul parcurs al școlarizării.

Se afirmă că tulburările specifice limbii orale și scrise (disfazie, dislexie) care fac obiectul acestei circulare trebuie plasate în setul mai larg de tulburări de învățare specifice care includ și discalculia (tulburări ale funcțiilor logico-matematice), displaxia (tulburări de dobândire a coordonării) și tulburările de atenție cu sau fără hiperactivitate. Se estimează că aproximativ 4% până la 6% dintre copiii dintr-un grup de aceeași vârstă, afectați de aceste tulburări în ansamblul lor, mai puțin de 1% au dizabilități severe. Originalitatea lor este că acestea nu pot fi direct legate de anomalii neurologice sau anomalii anatomice ale organelor de vorbire, nici de pierderi grave ale auzului, de retard mintal sau de tulburări comportamentale severe și de comunicare. Aceste tulburări sunt considerate primare, adică originea lor ar trebui să fie dezvoltată, independentă de mediul socio-cultural pe de o parte și de o deficiență dovedită sau o tulburare psihică pe de altă parte.

Planul global propus de această circulară trebuie să permită o mai bună identificare și o includere mai eficientă a tulburărilor specifice de limbaj, în special în cadrul școlii. Planul trebuie să dea posibilitatea părinților acestor copii de a avea acces într-un termen rezonabil la un diagnostic precis însoțit de un management adecvat pentru fiecare situație. Acesta se concentrează pe trei priorități: cunoașterea și înțelegerea acestor tulburări; asigurarea continuității parcursului școlar al elevilor cu tulburări de limbaj; organizarea răspunsurilor.

1. Cunoașterea și înțelegerea acestor tulburări se referă la următoarele coordonate:

- prevenirea fără stigmatizare - protocoalele naționale de evaluare a limbajului oral sau scris în școala elementară (clasa a 2-a și clasa a 6-a) sunt îmbogățite cu numeroase exerciții, pentru a permite cadrelor didactice din aceste clase, în colaborare cu membrii *Rețelei de ajutor specializat pentru elevii aflați în dificultate (RASED)*¹⁹, analiza dificultăților cu care se confruntă elevii în procesul de învățare a limbajului oral și scris;

¹⁹ RASED - *Rețeaua de ajutor specializat pentru elevii aflați în dificultate* este o structură de învățământ (educativă) în Franța. Diferiți actori sunt implicați în această rețea, și anume: psihologi școlari, profesori de educație specială. Rețeaua a fost înființată în 1990 și a fost modificată de-a lungul anilor. Ea oferă suport copiilor cu nevoi speciale din cadrul grădinițelor și școlilor elementare. Astfel, asistența de specialitate este adaptată fiecărui elev aflat în dificultate. După o analiză și o evaluare a dificultăților copilului, un proiect de intervenție este propus nu numai elevului sau profesorilor, ci și părinților. În mod regulat, elevul este evaluat, iar

- identificarea, depistarea și diagnosticarea – profesorii împreună cu membrii echipei RASED identifică elevii care prezintă semne ale acestor tulburări. Urmează informarea părinților acestor copii, care vor furniza informații legate de manifestările copilului în cadrul familiei. După identificarea copiilor care prezintă semne ale tulburărilor, un medic, în funcție de vârsta copilului procedează la depistarea și diagnosticarea tulburării. Potrivit art. L 541-1 din Codul educației, toți copiii care au împlinit vârsta de 6 ani trebuie supuși obligatoriu unui examen medical. Acest bilanț al stării de sănătate constituie o modalitate clară de a explora abilitățile lingvistice ale copiilor, ceea ce conduce la un schimb de informații și proiecte între familie, profesioniștii din domeniul sănătății și cadrele didactice. Deci, calitatea identificării și diagnosticării copiilor care prezintă o tulburare de limbaj specifică este un pas esențial și important pentru definirea celor mai bune condiții privind asistența individualizată.

2. Referitor la asigurarea continuității parcursului școlar al elevilor cu tulburări de limbaj, se acordă prioritate unei școlarizări cât mai apropiate de mediul obișnuit, fără a exclude îngrijirea specializată dacă este necesar, dar evitând angajarea elevilor în filiere rigide pe parcursul școlii. Cu excepția situațiilor excepționale, legate de cazuri grave în care se asociază mai multe deficiențe, elevii care prezintă tulburări specifice ale limbii nu au vocația de a-și desfășura întreaga școlarizare într-o unitate specializată.

Când se stabilește diagnosticul, este esențial să se elaboreze un proiect individualizat de școlarizare, adaptat naturii și gravității tulburărilor. Acest proiect trebuie monitorizat nu numai în timpul școlarizării primare, ci și în timpul învățământului secundar, deoarece dificultățile persistente în ceea ce privește abilitățile de scriere reprezintă în mod evident un obstacol pe termen lung în dobândirea și evaluarea cunoștințelor școlare. Îngrijirea satisfăcătoare a acestor elevi în școli, în special când tulburările prezentate sunt severe, nu poate fi realizată fără un parteneriat stabilit cu personal specializat în domeniul îngrijirii și reabilitării.

Ca urmare, școlarizarea poate fi realizată pentru majoritatea copiilor și adolescenților vizați:

- într-o clasă obișnuită, cu strategii de predare diversificate; profesorul se asigură că situațiile de învățare pe care le oferă sunt suficient de variate pentru a permite elevilor să-și exercite înțelegerea lor și să demonstreze abilitățile pe care le-au dobândit, în ciuda dificultăților lor;

- într-o clasă obișnuită, combinând o adaptare a predării cu intervențiile membrilor rețelei de ajutor specializat (RASED) și o urmărire de către medicii din domeniul educației naționale.

Pentru copii sau adolescenți cu forme severe (mai puțin de 1% dintre elevi) școlarizarea poate fi realizată :

- într-o clasă de integrare școlară dintr-o școală obișnuită, cu ajutorul unor servicii educaționale speciale sau de îngrijire, pentru perioade diferite, în funcție de gravitatea

proiectul este readaptat în funcție de rezultatele obținute. Există o colaborare foarte strânsă între directorul școlii, profesori și membrii rețelei. Inspectorul școlar de circumscripție are responsabilitatea rețelei (RASED) din circumscripția sa, a organizării interne, funcționării și evaluării acțiunilor întreprinse de aceasta.

problemelor prezentate de fiecare copil. Acest sistem colectiv de școlarizare este structurat în jurul unui proiect pedagogic specific conceput pentru elevii cu nevoi educaționale suficient de apropiate și trebuie să promoveze cât mai mult posibil participarea elevului la activitățile unei clase corespunzătoare grupei sale de vârstă;

- în unități educaționale de integrare din colegiu, structurate, de asemenea, în jurul unui proiect educațional specific pentru adolescenți cu tulburări ale căror severitate necesită facilități educaționale importante, puțin compatibile cu o educație într-o clasă de colegiu obișnuită;

- în clasa unei instituții specializate, cu reabilitări și intervenții terapeutice intensive și multidisciplinare, în conformitate cu cerințele de școlarizare și cu „viața personală” a copilului sau adolescentului, în cazul în care intensitatea tulburărilor necesită îngrijiri într-un mediu specializat. Din nou, această cuprindere în astfel de clase, cu excepția unor cazuri deosebite, trebuie să aibă o durată limitată (de la doi la trei ani).

3. În ceea ce privește cea de a treia prioritate a planului și anume - organizarea răspunsurilor – sunt necesare trei componente și anume: mobilizarea resurselor de o manieră coerentă la nivel de teritoriu, departament în unele cazuri sau la nivel de regiune în alte cazuri; formarea personalului pentru favorizarea cooperării/colaborării; promovarea studiilor și cercetărilor în domeniu.

În concluzie, în Franța, potrivit legii (art.19 din Legea nr.2005-102 din 11 februarie 2005) orice copil sau adolescent cu dizabilități sau cu tulburări invalidante de sănătate este înscris la școala, colegiul (școala secundară inferioară) sau liceul (școala secundară superioară) care se află cel mai aproape de casă. Astfel, nici un copil sau adolescent cu dizabilități în mod obligatoriu nu trebuie ținut să fie în afara școlii de masă. Dacă ulterior pare necesar ca un elev cu dizabilități să fie înscris într-o școală specială, acesta își păstrează dreptul de a frecventa o școală obișnuită apropiată de instituția specială și de a-și petrece o parte sau întregul parcurs școlar în instituția de învățământ obișnuită.

În contextul ratificării de către **Germania** a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități și a legislației privind egalitatea landurilor, se extinde posibilitatea ca elevii cu nevoi educaționale speciale să se integreze în școala obișnuită. Într-o rezoluție din noiembrie 2010 privind aspectele pedagogice și juridice ale punerii în aplicare a Convenției ONU, Conferința permanentă a miniștrilor educației și culturii ai landurilor (KMK) a constatat că interacțiunea dintre predarea generală și predarea specială este esențială pentru obținerea unei educații incluzive. Rata de implementare și realizarea măsurilor de sprijin eficiente depind de dezvoltarea lor la nivel de landuri.

Legislația germană definește nevoile educaționale speciale ca reprezentând mijloacele speciale de sprijin pentru copiii cu dizabilități. Toate aspectele ce țin de autoritatea în domeniu, ca și de organizarea învățământului pentru copii cu nevoi speciale, intră în materia de reglementare privind persoanele cu dizabilități.

Dreptul copiilor cu dizabilități la educație și instruire potrivit nevoilor lor este statuat în art.3 din Constituție („nicio persoană nu poate fi dezavantajată din cauza handicapului

său”), în capitolul XII din Codul Social, precum și în Constituțiile celor 16 landuri. Prevederi detaliate conțin legislațiile privind educația, la nivel de land (fiecare land decide propria politică în domeniul educației). Există un acord unanim între cele 16 landuri în ceea ce privește definirea sintagmei „nevoi speciale”, astfel încât acești copii să poată beneficia mult mai ușor de avantajele create special pentru ei²⁰. În aprilie 2001 a intrat în vigoare noul Cod Social, în care accentul principal se pune nu numai pe bunăstarea și îngrijirea persoanelor cu handicap, ci și pe principiul participării și egalității de șanse. Codul este structurat în două părți: 1. Reglementări privind persoanele cu handicap și persoanele expuse riscului de excludere și 2. Reglementări speciale privind participarea persoanelor cu handicap sever la viața socială.

Tinerii cu nevoi educaționale speciale pot să participe la școlile obișnuite vocaționale, cu condiția să fie asigurate asistența educațională specială necesară și sprijinul practic. Uneori profesorii de educație specială oferă sprijin la *Förderschulen* (școlile speciale) și la școlile obișnuite care răspund pentru tinerii cu nevoi educaționale speciale, de exemplu prin acordarea de asistență mobilă și consiliere, precum și instruire în cooperare cu un alt profesor în clase incluzive sau în clase de cooperare.

Există școli speciale de formare vocațională care se concentrează pe următoarele domenii ale educației cu nevoi speciale:

- educația pentru orbi,
- educația pentru surzi,
- educația pentru persoanele cu dizabilități mintale,
- educația pentru persoanele cu dizabilități fizice,
- educația copiilor cu dificultăți de învățare,
- educație pentru cei cu defecte de vorbire, dezvoltare emoțională și socială. Aceste școli completează școlile de masă și deseori lucrează în colaborare cu acestea²¹.

Dezvoltarea și organizarea învățământului special este reglementată de Recomandările privind nevoile educaționale speciale în școlile din Germania (mai 1994). Recomandările Conferinței permanente a miniștrilor educației și culturii ai landurilor se aplică elevilor cu nevoi educaționale speciale, indiferent dacă suportul este oferit într-o școală publică normală sau într-o școală specială.

În plus față de aceste recomandări generale, au fost dezvoltate recomandări suplimentare pentru tipurile individuale de învățământ special, care se concentrează pe: dificultăți de învățare, dezvoltare emoțională și socială, vorbire, dezvoltare mentală, auz, dezvoltare fizică și motorie, instruirea copiilor bolnavi. Suplimentar, există o Recomandare a

²⁰ <https://www.european-agency.org/country-information/germany/legislation-and-policy>

²¹ Summary Country Report on the Vocational Education and Training system, REFERNET Cedefop and Summary report on Vocational Education and Training (VET) for learners with Special Educational Needs (SEN) (VET_DE-policy.pdf în <https://www.european-agency.org/country-information/reports?country%5B179%5D=179>)

Conferinței permanente privind educația și instruirea școlară a copiilor și tinerilor cu comportament autist²².

Elevii cu dificultăți de învățare au parte, de obicei, de învățătură de corectare în cadrul învățământului cu clase mixte de abilități. Pentru a susține acești elevi, pot fi create, de asemenea, pentru o anumită perioadă de timp, grupuri de învățare. Totuși, aceste măsuri sunt însoțite de o activitate integrativă în clasă. În decembrie 2003, Conferința permanentă a miniștrilor educației și culturii din landuri (Kultusministerkonferenz - KMK) a adoptat principii de bază pentru promovarea individuală a elevilor care se confruntă cu dificultăți deosebite în lectură și scriere. Rezoluția din decembrie 2003 a fost revizuită în noiembrie 2007 și consolidată cu principiile care reglementează promovarea individuală a elevilor care întâmpină dificultăți deosebite în matematică²³.

În toate școlile primare există un cadru didactic special instruit pentru a recunoaște cazurile de dislexie și pentru a acorda sprijin corespunzător. Acesta lucrează în strânsă colaborare cu psihologul școlii, iar în cazuri mai severe, se elaborează o programă specială individualizată. În cadrul școlilor primare și secundare sunt luate anumite măsuri pentru sprijinirea copiilor dislexici, precum: copilul beneficiază de un timp mai mare în cazul testărilor și examinărilor; sunt permise și folosite materiale didactice speciale; o parte din examinările scrise sunt înlocuite cu examinări orale; profesorul îi citește elevului textele exercițiilor scrise. Autoritățile școlare aplică aceste măsuri în mod flexibil, potrivit gradului evaluat de specialist²⁴.

În mai 2012, **Grecia** a ratificat Convenția Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități, prin Legea nr.4074/2012. În cadrul angajamentelor asumate în temeiul articolelor 7 și 24 din Convenție, guvernul elen este angajat în educația incluzivă pentru copiii și tinerii cu dizabilități, eliminarea progresivă a barierelor în calea învățării și participarea la școlile obișnuite.

În conformitate cu prioritățile stabilite în articolul 24 al Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități, politica educațională din Grecia²⁵ subliniază dreptul tuturor elevilor, inclusiv al celor cu dizabilități și/sau nevoi educaționale speciale, de a avea acces egal la educație. Într-un astfel de cadru, unul dintre pilonii de bază ai politicii educaționale naționale este promovarea politicilor educaționale incluzive. Orientările noilor politici privind educația specială și educația incluzivă sunt:

- a) consolidarea cadrului instituțional pentru integrare și susținerea clasei,
- b) modernizarea serviciilor de diagnostic, evaluare și suport,
- c) promovarea programelor de educație comună, urmate de practici inovative,
- d) organizarea de cursuri de formare diferențiată pentru cadrele didactice,

²² <http://www.european-agency.org/country-information/germany/national-overview/legal-system>

²³ https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Eurydice/Bildungswesen-engl-pdfs/support_and_guidance.pdf

²⁴ <http://berlin.angloinfo.com/information/family/schooling-education/special-needs-education/>

²⁵ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/educational-support-and-guidance-27_en

e) colectarea sistematică a datelor statistice privind elevii cu dizabilități și/sau nevoile educaționale speciale,

f) accesul la conținutul și resursele de învățare digitale indiferent de mobilitate, tulburări de auz sau alte dificultăți de învățare,

g) dezvoltarea infrastructurii și serviciilor care facilitează incluziunea elevilor cu dizabilități și nevoi educaționale speciale în școlile de învățământ general.

Statul grec recunoaște dizabilitatea ca parte a ființei umane și ca un fenomen social și politic complex și se angajează să asigure participarea egală la societate, viață independentă și autonomie economică pentru persoanele cu dizabilități și persoanele cu nevoi educaționale speciale, precum și consolidarea completă a drepturilor lor la educație și incluziune socială și profesională. În acest context, un număr mare de legi și decrete emise de Ministerul educației, cercetării și cultelor oferă opțiuni pentru cel mai bun mod de educare a persoanelor cu dizabilități și/sau nevoi educaționale speciale.

Legea nr.3699/2008 a introdus prevederea învățământului obligatoriu pentru elevi cu dizabilități și/sau nevoi educaționale speciale ca parte integrantă a educației publice gratuite.

Articolul 3 definește elevii cu dizabilități și/sau nevoi educaționale speciale ca fiind cei care întâmpină dificultăți semnificative în procesul de învățare pentru întreaga sau o anumită perioadă a vieții școlare, din cauza problemelor senzoriale, intelectuale, cognitive sau de dezvoltare sau a sănătății mintale sau tulburărilor neuropsihologice care afectează procesul de adaptare și învățare școlară. Elevii cu oricare dintre următoarele afecțiuni sunt considerați a avea un handicap și/sau nevoi educaționale speciale:

- dizabilitate intelectuală;
- disfuncții senzoriale de vedere și de auz;
- dizabilități fizice;
- boli cronice incurabile;
- tulburări de vorbire;
- dificultăți specifice de învățare (dislexie, discalculie etc.);
- tulburarea de hiperactivitate cu deficit de atenție;
- tulburări de dezvoltare extinsă (din spectrul autismului);
- disabilități de sănătate mintală;
- disabilități multiple.

Elevii cu dificultăți complexe cognitive, emoționale și sociale, comportamente delincvente din cauza abuzului, neglijării părinților și abandonului sau violenței domestice, precum și elevii cu una sau mai multe abilități și talente intelectuale speciale sunt considerați a avea nevoi educaționale speciale.

Pentru a asigura o educație echitabilă și de calitate, elevii cu dizabilități și/sau nevoi educaționale speciale primesc educație cu prioritate în clasele de masă cu sau fără sprijin. Dacă au dificultăți serioase, aceștia frecventează școli speciale.

Mai exact, elevii cu dizabilități și/sau nevoi educaționale speciale sunt educați în următoarele condiții:

- a) într-o clasă obișnuită:

- pentru elevi cu dificultăți ușoare de învățare, susținute de profesorul de clasă, care cooperează, de la caz la caz, cu Centrele de evaluare și sprijin pentru diagnosticare (KEDDY) și consilierii instruiți în educație specială;

- cu educație individualizată de asistență paralelă, asigurată de un profesor de educație specială. Acest tip de educație este oferit elevilor care pot beneficia, cu sprijin individual adecvat, de programele de învățământ din clasă și elevilor cu nevoi educaționale speciale mai grave, atunci când nu există alt loc de învățământ special (școală specială, clasă inclusă) în zona lor locală ;

- de către profesorul de incluziune care poate sprijini unul sau mai mulți elevi în clasă în cooperare cu profesorul de clasă (Legea nr.4368/2016, art.82). Profesorul de incluziune poate, de asemenea, să susțină elevii într-o cameră separată (clasa inclusă), luând în considerare nevoile educaționale speciale cu scopul de a-i include în viitor în clasa obișnuită. Clasele incluzive oferă două tipuri de programe educaționale: un program comun și specializat de până la 15 ore pe săptămână și o echipă specializată sau un program personalizat de program extins pentru elevii cu nevoi educaționale speciale mai severe.

Numărul de elevi cu dificultăți specifice de învățare care frecventează o clasă obișnuită nu poate depăși numărul de patru. Dacă acest lucru nu este posibil și în clasă nu există o clasă incluzivă, atunci numărul elevilor din clasă poate fi redus cu trei (Legea nr.4452/2017, art.11).

b) în școli speciale, când elevii au dificultăți grave în a frecventa clasele obișnuite sau incluzive. În conformitate cu Legea nr.4386/2016 (art.82) școlile speciale și cele de masă pot implementa programe de co-educație pentru a promova incluziunea și egalitatea de șanse în educație, pentru a dezvolta abilitățile cognitive, de învățare, emoționale și sociale ale elevilor cu dizabilități și/sau cu nevoi educaționale speciale pentru a dezvolta conștientizarea elevilor în rândul elevilor cu privire la aspectele legate de drepturile omului, diversitatea, respectul și demnitatea umană;

c) în școli sau departamente care funcționează ca unități autonome sau anexe ale altor școli în spitale, centre de reabilitare, instituții disciplinare pentru minori sau instituții de boli cronice, cu condiția ca elevii cu dizabilități și nevoi educaționale speciale să locuiască în interiorul acestora;

d) învățământul la domiciliu, atunci când elevii nu pot merge la școală din cauza unor probleme de sănătate pe termen scurt sau lung. După evaluarea nevoilor educaționale speciale ale elevilor, Centrele de diagnoză și suport pentru nevoile educaționale speciale (*Kentra Diaforodiagnosis, Diagnosis kai Ypostirixis Eidikon Ekpaideftikon Anagkon - KEDDY*) sugerează atitudinea adecvată a școlii pentru fiecare elev. Pentru toți elevii cu dizabilități și nevoi educaționale speciale, planurile individuale de educație sunt elaborate de Centrele de diagnoză și suport pentru nevoile educaționale speciale (KEDDY) și implementate de către profesorul de nevoi speciale în colaborare cu consilierul de educație specială. Părinții sau tutorele elevului pot lua parte la elaborarea planului individual de educație. Școlile speciale oferă, de asemenea, programe de intervenție, cum ar fi terapie ocupațională, logopedie,

fizioterapie și alte servicii care asigură egalitatea de tratament, evaluarea și sprijinul pedagogic și psihologic pentru elevi.

Legea nr.3699/2008 a fost modificată prin Legea nr.4115/2016 prin care a introdus un sistem de ucenicie pentru persoanele cu dizabilități.

Legea nr.4368/2016 (art.82) promovează educația incluzivă. Aceasta subliniază:

- necesitatea de a educa toți elevii într-o clasă obișnuită;
- nevoia de colaborare între cadrele didactice generale și profesorii de clasă incluzivă;
- necesitatea de a implementa instrucție diferențiată în școlile obișnuite;
- necesitatea implementării programelor de co-educație pentru elevii din școlile obișnuite și cele speciale. De altfel, Decretul prezidențial nr. 72877/D3 din 17 octombrie 2016 are prevederi suplimentare pentru o strânsă cooperare între școlile speciale și cele obișnuite, inclusiv pregătirea unei tranziții ușoare de la situațiile școlare speciale la cele obișnuite pentru unii cursanți cu dizabilități.

În **Italia**, copiii și elevii cu dizabilități frecventează învățământul obișnuit, de la învățământul preșcolar la cel superior. Principiul integrării a inspirat legislația din acest domeniu încă din anii '70. Incluziunea școlară vizează dezvoltarea potențialului persoanelor cu dizabilități în învățare, comunicare, relații și socializare. Politica de incluziune garantează dreptul la educație, care nu poate fi împiedicat de dificultățile de învățare sau de alte dificultăți care decurg din dizabilități.

Alături de educația obișnuită, mai există câteva instituții speciale pentru orbi și surzi, pentru care au existat reglementări anterioare privind integrarea elevilor.

Domeniul nevoilor educaționale speciale include:

- dizabilități;
- tulburări de dezvoltare specifice și/sau tulburări de învățare specifice;
- dezavantaje produse de factorii socio-economici, lingvistici și culturali (această categorie include și elevii imigranți).

Pentru elevii cu dizabilități certificate, școlile, în colaborare cu serviciul național de sănătate și cu părinții, elaborează un plan educativ individualizat care descrie instrumentele și strategiile care vizează crearea unui mediu pozitiv de învățare.

Incluziunea implică întreaga școală. Profesorii specializați (de sprijin) măresc numărul personalului școlar. Aceștia au o pregătire specifică pentru includerea elevilor cu dizabilități sunt repartizați pentru un grup de clasă și nu unui elev singur, având ca sarcină principală de a facilita integrarea elevilor cu dizabilități prin aplicarea unor strategii specifice de predare în colaborare cu profesorii de la clasă.

Legislația prevede măsuri specifice de susținere și pentru elevii cu dificultăți specifice de învățare/dezvoltare și nevoi educaționale speciale datorate dezavantajelor dovedite de factorii socio-economici, lingvistici și culturali. În particular, școlile pot elabora un plan educațional personalizat pentru a începe metode de predare personalizate care să permită utilizarea instrumentelor compensatorii și scutirea elevilor de anumite activități. Clasele care

primesc elevi cu aceste tipuri de nevoi educaționale speciale nu au cadre didactice specializate (de sprijin)²⁶.

Atunci când un elev cu dizabilități accesează sistemul educațional, la orice nivel, părinții prezintă școlii un certificat privind dizabilitatea elevului, eliberat de comitetele medicale prevăzute de o recentă reglementare (Decretul legislativ nr.66/2017), pentru a beneficia măsurile de sprijin specifice. Această documentație indică tipul de invaliditate și dreptul de a beneficia de asistență specifică și este eliberat de biroul local al sistemului național de sănătate, după încheierea procedurilor obligatorii de investigare.

Elevii cu dizabilități se pot înscrie în învățământul secundar de gradul II până la vârsta de 18 ani, cu condiția să fi promovat examenul de absolvire a primului ciclu și să fi obținut calificarea finală. În caz contrar, trebuie să dețină un document oficial cu creditele achiziționate. Copiii cu dizabilități urmează învățământul obligatoriu până la vârsta de 18 ani în loc de 16 ani.

O categorie pedagogico-didactică nouă a elevilor cu tulburări de învățare/dezvoltare, cea cu "tulburări de dezvoltare specifice" este definită în plus față de elevii cu dizabilități și elevii cu tulburări de învățare specific diagnosticate. Această nouă categorie include limbajul, abilitățile nonverbale, coordonarea mișcărilor, deficitul de atenție și tulburarea de hiperactivitate, întrucât funcționarea intelectuală la limită poate fi considerată un caz de la frontiera dintre dizabilități și tulburări specifice.

În ceea ce privește legislația specifică, incluziunea pentru elevii cu dizabilități a început cu Legea nr.118/1971, care le-a acordat tuturor copiilor dreptul de a fi educați în clase comune, precum și Legea nr.517/1977, care a abolit școlile speciale. Legea nr.104/1992 oferă cadrul principal pentru toate problemele legate de dizabilități: garantează drepturi specifice pentru persoanele cu dizabilități și familiile acestora, oferă asistență, prevede integrarea deplină și adoptarea măsurilor de prevenire și recuperare funcțională, precum și asigurarea drepturilor sociale, economice și protecție juridică. Legea nr.328/2000 definește "sistemul integrat de intervenții și servicii sociale", în timp ce Legea 53/2003 definește nivelurile esențiale de furnizare a educației și formării profesionale.

Legea nr. 104/1992 privind asistența, integrarea socială și drepturile persoanelor cu dizabilități²⁷ are ca finalitate:

a) să garanteze respectarea deplină a demnității umane și a drepturilor de libertate și autonomie ale persoanei cu dizabilități și să promoveze integrarea deplină în familie, școală, muncă și societate;

b) să prevină și să înlăture condițiile de dezavantajare care împiedică dezvoltarea persoanei umane, realizarea autonomiei maxime și participarea persoanei cu dizabilități la viața comunității, precum și realizarea drepturilor civile, politice și de proprietate;

²⁶ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/educational-support-and-guidance-33_en

²⁷ Legge 5 febbraio 1992, n. 104 "Legge-quadro per l'assistenza, l'integrazione sociale e i diritti delle persone handicappate" (Gazzetta Ufficiale 17 febbraio 1992, n. 39) - <http://www.handylex.org/stato/1050292.shtml>

c) să urmărească redresarea funcțională și socială a persoanei afectate de deficiențe fizice, mentale și senzoriale și să asigure servicii și beneficii pentru prevenirea, tratarea și reabilitarea minorilor, precum și protecția juridică și economică a persoanei cu dizabilități;

d) să pregătească intervenții menite să depășească stările marginalizării și excluderii sociale a persoanei cu dizabilități.

Art.12 al legii stabilește modul în care elevii cu dizabilități pot fi integrați în mediul școlar. Astfel, legea accentuează că este garantat dreptul la educare și instruire a persoanei cu dizabilități în grădinițe, în clasele comune din instituții de învățământ de toate nivelurile și în instituțiile universitare. Integrarea școlară vizează dezvoltarea potențialului persoanei cu dizabilități în procesul de învățare, comunicare, relaționare și socializare, iar exercitarea dreptului la educație nu poate fi împiedicată prin dificultăți de învățare sau alte dificultăți care decurg din dizabilități.

Din individualizarea elevului ca persoană cu dizabilitate și achiziționarea documentației care rezultă din diagnosticul funcțional, este creionat un profil dinamico-funcțional în scopul formulării unui plan de învățământ individualizat, care acționează în comun cu părinții persoanei cu dizabilitate, cu operatorii unităților locale de sănătate și, pentru fiecare grad de școală, cu personalul didactic specializat al școlii, dar și cu participarea operatorului psihopedagogic autorizat conform criteriilor stabilite de Ministrul Educației. Profilul indică caracteristicile fizice, psihologice, sociale și emoționale ale elevului și evidențiază atât dificultățile de învățare care rezultă din situația dizabilității și șansele de recuperare, cât și capacitățile proprii care trebuie să fie susținute, solicitate și consolidate progresiv, respectând alegerile culturale ale persoanei cu dizabilități.

Potrivit art.13 al Legii nr. 104/1992, integrarea școlară a persoanelor cu dizabilități în clasele comune ale școlilor și în universități se realizează prin:

a) planificare coordonată a serviciilor școlare cu activități de sănătate, bunăstare socială, culturale, recreative, sportive și alte activități pe teritoriul gestionat de organisme publice sau private;

b) dotarea școlilor și universităților cu echipamentul tehnic și mijloacele didactice, precum și cu oricare altă formă de ajutor tehnic, fără a aduce atingere dotărilor individuale prin acorduri cu centre specializate, în calitate de consultant pedagogic de producție și adaptare a materialelor didactice specifice;

c) planificarea de către universitate a unor intervenții adecvate atât pentru nevoile persoanei, cât și pentru particularizarea planului de studiu individual.

Măsurile de integrare și susținere pentru elevii cu nevoi speciale se adresează celor cu dizabilități, așa cum sunt definiți în Legea cadru nr. 104/1992 privind îngrijirea, incluziunea socială și drepturile persoanelor cu dizabilități. Elevii cu dizabilități sunt definiți ca elevi cu dizabilități fizice, psihice sau senzoriale stabile sau progresive, determinând dificultăți de învățare și de lucru care pot provoca defavorizare și excludere sociale.

În plus, Legea nr. 170/2010²⁸ a recunoscut dislexia, disgrafia, disortografia și discalculia ca tulburări de învățare specifice, care apar în prezența unor abilități cognitive adecvate, în absența patologiilor neurologice și a deficitelor senzoriale, dar pot să constituie o limitare importantă pentru unele activități din viața de zi cu zi. Legea definește dislexia ca fiind o tulburare specifică manifestată printr-o dificultate în învățarea citirii, mai ales în descifrarea semnelor lingvistice sau în corectitudinea și viteza de citire. Disgrafia este o tulburare de scriere care se manifestă în dificultatea de reproducere a simbolurilor grafice. Disortografia este o tulburare specifică de scriere, care se manifestă în dificultăți în procesele de transcodare lingvistică, iar discalculia este o tulburare specifică asociată cu dificultăți în efectuarea calculelor și în alcătuirea numerelor. Toate acestea, dislexia, disgrafia, disortografia și discalculia pot să subziste separat sau împreună (art.1).

Diagnosticul tulburărilor de învățare specifice se realizează în cadrul tratamentelor specializate asigurate de Serviciul național de sănătate în conformitate cu legislația în vigoare și este comunicat de către familie școlii de care aparține elevul. Regiunile pe teritoriul cărora nu este posibilă efectuarea diagnosticului în cadrul tratamentelor specializate furnizate de Serviciul național de sănătate pot asigura, în anumite limite, ca același diagnostic să fie efectuate de către specialiști sau structuri acreditate. Pentru elevii care, în ciuda unor activități adecvate de recuperare didactică orientată, prezintă dificultăți persistente, școala transmite o comunicare adecvată familiei. Scopul școlilor de toate nivelurile, inclusiv grădinițele este de a activa intervenții adecvate, în timp util, pentru identificarea cazurilor suspectate de tulburări de învățare specifice ale elevilor, pe baza protocoalelor regionale.

În ceea ce privește sprijinirea măsurilor didactice și de sprijin, potrivit art.5 al Legii nr.170/2010, elevii diagnosticați cu tulburări de învățare specifice au dreptul să se bucure de măsurile dispensative și compensatorii corespunzătoare privind flexibilitatea didactică pe parcursul ciclurilor de învățământ și formare și în studii universitare.

Pentru elevii cu tulburări de învățare specifice, instituțiile școlare, pe baza resurselor specifice și disponibile din legislația actuală, garantează:

a) utilizarea activității didactice individualizate și personalizate, cu forme de lucru eficiente și flexibile, care iau în considerare și caracteristicile specifice ale subiecților, cum ar fi bilingvismul, adoptând metodologii și strategii educaționale adecvate;

b) introducerea de instrumente compensatorii, inclusiv mijloace alternative de învățare și tehnologie a informației, precum și măsuri de eliminare a anumitor servicii care nu sunt esențiale pentru calitatea conceptelor care trebuie învățate;

c) pentru predarea limbilor străine, utilizarea instrumentelor compensatorii care favorizează comunicarea verbală și care asigură ritmuri treptate de învățare, oferind, de asemenea, posibilitatea de a beneficia de scutire.

Pentru elevii cu tulburări de învățare specifice se asigură, pe parcursul învățământului școlar și universitar, unele forme adecvate de verificare și evaluare, inclusiv pentru

²⁸ Legge 8 ottobre 2010 , n. 170 „Nuove norme in materia di disturbi specifici di apprendimento in ambito scolastico” - Gazzetta Ufficiale 18 Ottobre 2010, n. 244 -
(https://www.aiditalia.org/Media/Documents/legge170_10.pdf)

examele de stat și admiterile la universitate, precum și pentru examenele din timpul universității.

Școlile, inclusiv grădinițele sunt obligate să intervină prompt în cazurile suspectate de tulburări de învățare specifice, notificând familia elevului.

În concluzie, toți elevii cu nevoi educaționale speciale frecventează învățământul de masă. Nu există școli separate, cu excepția câtorva institute speciale pentru orbi și surzi, care existau înainte de adoptarea legislației privind integrarea elevilor, precum și a școlilor cu sarcini specifice în domeniul educării minorilor cu dizabilități grave.

Modificarea recentă a Legii învățământului din **Letonia** prevede că instituțiile de învățământ sunt responsabile cu asigurarea orientării în carieră. În același timp, legea definește persoanele cu nevoi speciale ca fiind una dintre grupurile țintă specifice educației principale și specifice. Pentru nevoile acestui grup țintă sunt oferite programe de educație specială.

Legea din 1999 privind învățământul general²⁹ prevede că elevii **cu nevoi speciale** pot dobândi programe educaționale speciale în instituții sau clase de învățământ special. Legea privind învățământul general prevede, de asemenea, că instituțiile de învățământ de masă, care dispun de prevederi corespunzătoare, pot integra elevii cu nevoi speciale pe baza unei opinii a unei comisii medicale pedagogice de stat sau locale.

Capitolul VIII al Legii privind învățământul general din 1999, cu modificările și completările ulterioare, este dedicat învățământului special. Aici se statuează că învățământul special face parte integrantă din învățământul general și sunt definite programele școlare speciale. Furnizarea de servicii educaționale pentru copii cu nevoi speciale, precum și procedurile de identificare a nevoilor speciale sunt stabilite în Regulamentele adoptate de Guvern. Scopurile și obiectivele învățământului general sunt descrise în Standardele Educației Generale, care sunt adoptate de Guvern. Principiile și procedurile de evaluare a elevilor, inclusiv a celor cu nevoi speciale, sunt, de asemenea, adoptate de către Guvern.

În anul 2011, prin modificarea Legii privind învățământul general, a fost introdus următorul text care definește nevoile speciale: „necesitatea de a primi sprijin corespunzător și reabilitare medicală, dând celor care învață oportunitatea de a parcurge programe educaționale în concordanță cu starea de sănătate, abilitățile și nivelul de dezvoltare personală”.

Programele educaționale speciale prevăzute de art.49 și art.50 ale legii sunt menite să asigure posibilitatea obținerii unei educații generale pentru elevii cu tulburări funcționale dobândite sau ereditare, în funcție de nevoile lor speciale.

Scopurile și sarcinile principale, conținutul obligatoriu, planul de implementare a unui program educațional special și cerințele referitoare la o educație dobândită anterior sunt determinate în conformitate cu standardul general al învățământului de stat, în acord cu nevoile speciale ale elevilor, în funcție de tipul tulburărilor de dezvoltare, abilităților și stării

²⁹ General Education Law (<https://likumi.lv/ta/en/en/id/20243-general-education-law>)

de sănătate a elevilor. Astfel, în funcție de starea de sănătate a elevului și de posibilitățile instituției de învățământ, programul de învățământ poate fi implementat într-o perioadă mai lungă de timp, dar nu mai mult de 12 ani. În general, programele de învățământ special, cum ar fi programele integrate de învățământ primar și secundar inferior, sunt concepute pentru 9 ani. Elevii cu deficiențe de vedere, tulburări de învățare sau dizabilități grave de vorbire accesează un program integrat de învățământ primar și secundar inferior în 10 ani, dar cei cu deficiență de auz în 11 ani.

Elevii cu nevoi speciale pot frecventa programe educaționale speciale în instituții de învățământ speciale sau în clase speciale. Potrivit art. 51 al Legii privind învățământul general se organizează următoarele instituții de învățământ special:

- instituții de învățământ special de stat subordonate Ministerului educației și științei;
- instituții de învățământ special subordonate administrațiilor locale. Acestea pot fi școli speciale cu internat sau centre de dezvoltare sau reabilitare în care majoritatea elevilor cu nevoi speciale locuiesc pe teritoriul administrativ local respectiv;

3) instituții private de învățământ special.

O clasă specială trebuie să fie o clasă într-o instituție de învățământ general în care studiază elevii cu nevoi speciale. O clasă educațională specială poate fi deschisă și într-o instituție de învățământ care implementează programe educaționale vocaționale.

În general, instituțiile de învățământ primar și de învățământ secundar general, care dispun de dotări corespunzătoare, pot integra elevii cu nevoi speciale. Cerințele care trebuie prezentate pentru instituțiile de învățământ general de bază și de învățământ secundar general pentru a asigura integrarea elevilor cu nevoi speciale în instituțiile de învățământ menționate mai sus se stabilesc de către Guvern.

Accesul la măsurile de sprijin adecvate pentru elevii cu nevoi speciale care au fost integrați într-o instituție de învățământ general va fi asigurat de către instituția de învățământ respectivă. Instituțiile de învățământ vor elabora un plan individual de achiziție a unui program educațional pentru fiecare elev cu nevoi speciale integrat.

În ceea ce privește evaluarea realizărilor pe care un elev cu nevoi speciale le-a atins în timpul studiilor, art.55 al legii prevede că aceasta va fi făcută în conformitate cu cerințele unui program educațional special și ținând seama de starea de sănătate, aptitudinile și dezvoltarea elevului.

Elevilor care au absolvit programe educaționale speciale li se eliberează un certificat de absolvire a învățământului de bază sau o diplomă de absolvire a învățământului secundar și un carnet de note.

Există 8 tipuri de grupuri de educație specială organizate în funcție de problemele de sănătate sau de dezvoltare ale persoanei pentru:

- copiii cu tulburări de învățare frecventează instituții de învățământ special sau instituții de învățământ general. Tratatamentul relevant remediază inadecvarea capacităților intelectuale ale copiilor la vârsta lor și, dacă ajută, copiii pot continua să învețe în școli obișnuite.

- copiii cu tulburări de sănătate mintală frecventează școlile cu internat sau instituțiile de învățământ general și învață pe baza unui curriculum pentru instituțiile de învățământ general. Acești copii sunt tratați individual pentru a evita munca excesivă și sunt asigurate condițiile necesare pentru recuperare, cu un regim adecvat de muncă și de odihnă, iar dacă este necesar cu asistență medicală și psihologică.

- copiii cu deficiențe de vedere frecventează școli speciale cu internat, centre de dezvoltare pentru copii cu dizabilități de vedere sau instituții de învățământ general. Educatori specializați efectuează controlul educațional, psihologic și medical al acestor copii.

- copiii cu deficiențe de auz frecventează școlile cu internat speciale sau instituții de învățământ general. Sarcina educatorilor speciali este de a face copiii să înțeleagă conținutul unui anumit subiect și să învingă deviațiile care apar în procesul de gândire al acestor elevi.

- copiii cu dizabilități fizice sau copiii cu defecte de mișcare de origine cerebrală ori care au scolioză clară frecventează școli cu internat de tip sanatoriu, precum și școli speciale, centre de reabilitare sau instituții de învățământ general. Împreună cu problemele de mișcare, paralizia cerebrală include devieri în dezvoltarea mentală și de vorbire. Sarcina educatorilor este de a corecta astfel de abateri.

- copiii cu dizabilități de vorbire frecventează școlile de terapie a vorbirii sau instituțiile de învățământ general. Copiii cu probleme serioase de vorbire participă la școlile de terapie a vorbirii. Sarcina unui terapeut de vorbire este de a pregăti copiii pentru studii în instituțiile de învățământ general.

- copiii cu tulburări de sănătate cronice frecventează școli cu internat de tip sanatoriu sau instituții de învățământ general. Copiii care au tuberculoză, astm sau alte afecțiuni respiratorii, probleme de digestie pot participa la școli cu internat de tip sanatoriu și pot primi asistență medicală necesară.

- copiii cu dizabilități de dezvoltare mentală frecventează instituții de învățământ special sau general. La educarea acestor copii, educatorii iau în considerare trei niveluri de întârziere mentală: retard mental minor, mediu sau sever ori deteriorări severe de dezvoltare³⁰.

În prezent, două grupuri-țintă sunt identificate printre elevii din învățământul general în școlile obișnuite. Un program-model pentru învățământul primar și cel secundar inferior integrate) prevede că lecțiile individuale de lucru (în afara sarcinii generale de predare) cu copiii talentați și cu elevii cu tulburări de învățare pot fi incluși în programul de învățământ al unei școli.

Școlile sunt încurajate să asigure activitate individuală (tutoring) copiilor talentați și elevilor cu tulburări de învățare. Profesorii sunt, de asemenea, încurajați să pună în aplicare metode de predare diferențiate prin planificarea efectelor studiului pentru fiecare elev în parte.

Pentru acei elevi care, din diferite motive, nu pot fi integrați în școlile obișnuite, s-au înființat școli de învățământ special. În mod obișnuit, aceste școli sunt specializate (școală pentru persoanele cu deficiențe de auz, școală pentru nevăzători etc.), dar pot, de asemenea,

³⁰ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/special-education-needs-provision-within-mainstream-education-34_en

să se organizeze cursuri pentru elevii cu alte probleme de dezvoltare. Pentru elevii cu dizabilități mentale severe sau cu dificultăți de dezvoltare grave sunt înființate centre de reabilitare pentru a preda/pregăti copiii pentru viață în societate și pentru a putea să aibă grijă de ei înșiși³¹.

Există instituții de învățământ special de stat, instituții de învățământ special aparținând municipalităților și instituții private de învățământ special. Școlile de stat servesc copiii cu nevoi speciale în toată țara. Municipalitățile crează școli speciale, școli cu internat, centre de dezvoltare și reabilitare care educă majoritatea copiilor care locuiesc pe teritoriul administrativ respectiv. Scopul politicii de dezvoltare a învățământului special este de a promova educația copiilor cu nevoi speciale în locul lor de trai sau în apropierea acestuia. Instituțiile de învățământ privat pot oferi, de asemenea, programe educaționale speciale pentru persoanele cu nevoi special, iar aceste programe sunt finanțate din bugetul de stat.

Cerințele principale de admitere sunt aceleași pentru toți elevii, indiferent dacă au sau nu au nevoie de educație specială. În cazul elevilor cu nevoi educaționale speciale, posibilitatea de a începe învățământul obligatoriu mai târziu este folosită frecvent.

Activitatea de predare este organizată sub forma unei lecții. Încărcătura maximă de învățare pe săptămână și durata unei lecții sunt stabilite în Legea privind învățământul general. Numărul de ore de predare pe zi / săptămână este același ca și pentru elevii din școlile obișnuite, ca și modul în care sunt structurate anul școlar și sărbătorile.

În **Olanda** există o serie de norme juridice pentru a asigura caracterul incluziv al sistemului de învățământ. Astfel, în baza prevederii constituționale că oricine are dreptul de a fi educat, este instituită obligația de a merge la școală prevăzută în Legea privind educația obligatorie. Fiecare copil trebuie să frecventeze învățământul de zi din prima zi școlară a lunii următoare celei de-a 5-a aniversări, timp de 12 ani de școală completă și, în orice caz, până la sfârșitul anului școlar în care împlinesc 18 ani.

Apoi, Legea privind învățământul primar a intrat în vigoare la 1 august 1998, înlocuind Legea privind învățământul primar din 1981 și înlocuind parțial Legea privind educația specială, care a intrat în vigoare începând cu 1985. Scopul noului act a fost de a spori incluziunea și cooperarea dintre școlile primare de masă și anumite tipuri de școli speciale. Acesta guvernează atât școlile obișnuite, cât și școlile speciale pentru elevii cu dificultăți de învățare și comportament, elevii cu dificultăți de învățare și copiii preșcolari cu dificultăți de dezvoltare.

În ceea ce privește învățământul secundar, în 1998, învățământul pre-profesional și învățământul secundar general inferior au fost combinate în învățământul secundar pre-profesional. În același timp, departamentele de sprijin pentru învățare au primit o formă mai clară. Tot atunci, educația individualizată a fost încorporată în departamentele de sprijin pentru învățare. În plus, au fost inițiate programe de pregătire practică. Odată cu transformarea programelor de formare practică și a departamentelor de sprijin pentru

³¹ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/separate-special-education-needs-provision-early-childhood-and-school-education-34_en

Învățare, învățământul secundar special a fost încorporat în învățământul secundar de masă. La 28 mai 1998, a fost pus în aplicare un act normativ care impunea ca toate școlile pentru elevi cu dificultăți de învățare și comportament și școlile pentru cursanții cu dificultăți moderate de învățare să se unească fie cu o școală secundară obișnuită, fie să se transforme într-o instituție de formare practică sau un centru de învățământ special.

Tot în 1998, a fost adoptată Legea privind centrele de expertiză, care înlocuia unele părți din Legea interimară privind educația specială. Au fost înființate Centrele de expertiză regională, adică consorții de școli speciale și școli speciale secundare din cadrul unui district. Consorțiile sunt împărțite pe patru mari direcții de educație specială:

- Grupul 1: educație pentru persoanele cu dizabilități vizuale (din fostele școli pentru nevăzători și cele pentru persoanele cu deficiențe de vedere);
- Grupul 2: educație pentru elevii cu dizabilități auditive sau de comunicare (de la școlile existente pentru elevii surzi sau cu auz parțial afectat, precum și elevi cu afecțiuni severe de vorbire);
- Grupul 3: educație pentru elevii cu dizabilități fizice, intelectuale și elevi cu boli cronice;
- Grupul 4: educație pentru elevii cu tulburări de comportament, pentru elevii cu dizabilități severe, elevii cu boli cronice (psihiatrice).

Adoptarea legislației privind centrele de expertiză a determinat o mai bună finanțare a domeniului educației speciale, banii fiind direcționați către consorțiile școlare, care hotărăsc finanțarea suplimentară a copiilor cu nevoi speciale, acolo unde este cazul. Copiii cu nevoi speciale se pot transfera din învățământul de masă în cel special și vice versa, cu acordul unor comisii locale pentru nevoi speciale aparținând consorțiilor regionale, statul subvenționând educația fiecărui copil în parte în funcție de nevoile individuale ale acestuia, indiferent de sistemul de educație frecventat. În ultimă instanță, copiii cu nevoi speciale care necesită un ajutor suplimentar față de cel oferit în cadrul învățământului de masă se pot înscrie în cadrul școlilor speciale.

Din 1998, școlile pentru elevi cu dificultăți de învățare și comportament și elevii cu dificultăți moderate de învățare au fost transformate în școli primare speciale. Acum aceste școli se încadrează în legislația învățământului primar. Astfel că din 1998, legislația are scopul de a unifica domeniul educației primare și a celei speciale, sub motto-ul "Mergem la școală împreună", permițând accesul facil al copiilor cu nevoi speciale în cadrul învățământului de masă. De asemenea, legislația corespunzătoare educației secundare (până în 20 de ani), a reglementat fuzionarea învățământului special cu cel de masă și crearea unor instituții speciale de instruire practică sau educație specială.

În 2007, a fost modificată Legea privind tratamentul egal în cazul dizabilității și a bolii cronice. Până atunci, legea s-a aplicat numai în ceea ce privește ocuparea forței de muncă, educația pentru viață și educația profesională. Din 2009, această lege s-a aplicat și în învățământul primar și secundar.

Finanțarea educației pentru elevii cu nevoi speciale a fost modificată în 2003. Sistemul s-a schimbat de la finanțarea orientată pe ofertă către o finanțare orientată mai mult

către cerere. Această politică este cunoscută sub numele de politica "rucsacului": elevii iau finanțarea împreună cu ei la școala aleasă. Dacă un cursant îndeplinește criteriile pentru acest așa-numit "buget alocat elevilor", părinții și cursanții pot alege o școală - specială sau de masă - și pot lua parte la decizia privind modul cel mai bun de a utiliza fondurile pentru a satisface nevoile speciale ale cursantului³². Acest sistem de finanțare a fost implementat în învățământul primar, secundar și profesional. Sistemul bugetar legat de elev a fost înlocuit cu un nou sistem de finanțare, prevăzut în Legea privind educația potrivită din 2014.

În **Portugalia**, Decretul – Lege nr. 3/2008 privind educația specială³³ a reprezentat un pas înainte în ceea ce privește procesul de educație incluzivă. Reglementarea stabilește o schimbare majoră, în sensul că eligibilitatea elevilor nu se bazează pe un proces de diagnosticare și etichetare, ci pe o evaluare bio-fizico-socială, utilizând *Clasificarea internațională a funcționării, dizabilității și sănătății pentru copii și tineri*³⁴, conform criteriilor OMS.

Un elev este eligibil pentru învățământul special, în cazul în care există o limitare semnificativă a activității și participării lui în unul sau mai multe domenii ale vieții sale.

O recomandare³⁵ pentru evaluare, cu scopul de a determina nevoile educaționale speciale ale copilului poate fi făcută de către părinți, profesori sau personalul care se ocupă de copil la școală sau în mediul în care trăiește acesta. În acest sens, se realizează o solicitare scrisă în care este descrisă starea copilului și sunt furnizate date relevante pentru procesul evaluare.

Profesorii specializați în domeniu și psihologie din cadrul școlii vor evalua cazul și vor stabili suportul particular acordat copilului aflat în dificultate. De asemenea vor elabora un raport.

³² <https://www.european-agency.org/country-information/netherlands/legislation-and-policy>

³³ <http://dre.pt/pdf1s/2008/01/00400/0015400164.pdf>

³⁴ Clasificarea internațională a funcționării, dizabilității și sănătății, versiunea pentru copil și adolescent (CIF-CA) poate fi folosită nu numai pentru a descrie și a compara sănătatea populațiilor în plan mondial, a dezvolta un limbaj semantic comun între toate sectoarele preocupate de sănătatea omului dar poate avea și o serie de aplicații practice. CIF pare a fi o clasificare înalt comprehensivă, care acoperă virtual toate aspectele sănătății pacientului. Principala provocare pentru acceptarea CIF a fost dimensiunea sistemului de clasificare, care înglobează circa 1450 de categorii și este în continuă dezvoltare. Este important să înțelegem că CIF este o clasificare, care nu pretinde a fi un instrument practic.

OMS și alte organisme internaționale de cercetare au dezvoltat câteva instrumente derivate din CIF, menite să faciliteze utilizarea clasificării drept un instrument de investigație clinică – în evaluarea necesităților, elaborarea programelor de reabilitare, de terapie ocupațională și de stimulare a limbajului și vorbirii, ajustarea tratamentelor la anumite condiții și optimizarea programelor de tratament, evaluarea profesională a sănătății, reabilitare și evaluare a rezultatelor reabilitării sau tratamentului. CIF-CA poate fi aplicată în practica clinică separat sau în asociere cu unele instrumente de evaluare/măsurare în patologii musculoscheletale, paralizie cerebrală, tulburări de auz etc.

³⁵ <http://dre.pt/pdf1s/2008/01/00400/0015400164.pdf>

Raportul trebuie să conțină rezultatele evaluării, utilizând *Clasificarea internațională a funcționării, dizabilității și sănătății pentru copii și tineri* conform OMS. Conducerea școlii este abilitată să ia decizia finală cu privire la fiecare caz.

Școala poate solicita sprijin din afară, de la serviciile de sănătate, centrele de resurse privind educația incluzivă/integrată din școlile speciale sau alte persoane care pot contribui la procesul de evaluare.

Dacă procesul de evaluare indică nevoi educaționale speciale pentru copil, Decretul – Lege nr. 3/2008 privind educația specială stabilește suportul specializat prin următoarele măsuri: stabilirea unui profil în ceea ce privește funcționarea elevului; stabilirea indicatorilor de integrare funcțională; stabilirea factorilor de mediu care pot influența învățarea; suport educațional individualizat; adaptări curriculare; adaptări în procesul de evaluare; tehnologii de asistare și recuperare/reabilitare; calendar pentru activitățile școlare.

Cadrul legal care guvernează sistemul de învățământ din **Spania** este format din Constituție, Legea organică privind dreptul la educație (1978) și Legea organică privind învățământul (2006), iar comunitățile autonome dispun de dreptul de a adapta prevederile legislative în teritoriile lor³⁶.

În Spania, școlile au un management pedagogic și organizațional autonom, potrivit legii, în sensul în care pot să elaboreze, să aprobe și să pună în practică proiecte educaționale, proiecte de management, precum și regulamente de organizare și funcționare.

Reglementările referitoare la elevii cu nevoi educaționale speciale sunt guvernate de principiile de normalitate și includere, de principiul non-discriminării și egalității reale în accesul la educație și de principiul flexibilității, prin adaptarea educației la nevoile, interesele și aptitudinile speciale ale oricărui copil. Școlarizarea elevilor în școli speciale sau centre speciale de educație, care poate fi prelungită până la vârsta de 21 de ani, are loc numai atunci când nevoile lor nu pot fi susținute în cadrul școlilor normale.

În virtutea principiului egalității în exercitarea dreptului la educație, Decretul Regal nr. 696/28.04.1995 privind educația copiilor cu nevoi speciale³⁷ prevede că autoritățile publice trebuie să întreprindă acțiuni compensatorii privind persoanele, grupurile sau zonele geografice defavorizate și, totodată, să asigure resursele financiare necesare unor astfel de acțiuni, în scopul evitării oricăror inegalități de ordin social, economic, cultural, geografic, etnic etc. Elevii cu nevoi speciale vor urma cursurile unei școli normale, urmând programa școlară obișnuită; numai în situația în care, în mod evident, nevoile unui asemenea copil nu mai pot fi susținute, școala va recomanda părinților transferul la una din școlile speciale. În același timp, decretul stabilește etapele sistemului educațional: etapa preșcolară (1-3 ani), grădinița (3-6 ani, voluntară, gratuită) și învățământul obligatoriu (gratuit, format din etapa primară – 6/12 ani și etapa secundară – 12/16 ani). Elevii cu nevoi educaționale speciale au la dispoziție trei variante pentru a-și continua formarea profesională: programele sociale

³⁶ <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Legislation>

³⁷ Real Decreto 696/1995, de 28 de abril, de ordenación de la educación de los alumnos con necesidades educativas especiales (<https://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-13290-consolidado.pdf>)

asigurate în școlile obișnuite, cu planuri de învățământ adaptate nevoilor lor; programe speciale sociale cu precădere pentru formarea profesională; programele de trecere la viața de adult, destinate copiilor cu dizabilități severe sau permanente, cu durata de până la trei ani³⁸.

În **Suedia**, sprijinul educațional special se acordă atât în învățământul de masă, cât și în învățământul dedicat elevilor cu deficiențe intelectuale grave (*särskola*), în școala specială (*specialskolan*), în gimnaziul secundar superior pentru elevii cu dificultăți intelectuale grave (*gymnasiesärskolan*) sau cu deficiențe de auz (*särsvux*).

Instruirea ar trebui, în măsura posibilului, să corespundă celei oferite în învățământul de masă și să le ofere elevilor o educație adecvată condiției lor. Școala secundară superioară pentru elevii cu deficiențe intelectuale grave (*gymnasiesärskolan*) urmează curriculumul pentru școala secundară superioară de bază, dar dispune de programe proprii specifice. Pentru școala obligatorie există un curriculum specific privind educația pentru elevi cu insuficiență intelectuală severă (*särskola*) începând cu 2011.

Legea privind discriminarea (*Diskrimineringslagen* 2008: 567)³⁹ își propune să protejeze împotriva discriminării bazate pe sex, identitate sau expresie de gen, origine etnică, religie sau altă credință, dizabilitate, orientare sexuală sau vârstă. Actul se aplică în majoritatea domeniilor societății, inclusiv viața profesională și toate nivelurile sistemului educațional. De asemenea, legea interzice discriminarea stagiarilor și a muncii temporare sau angajate. Există, de asemenea, un reprezentant al copilului și al elevului (Ombudsman) care reprezintă copiii și elevii în cazurile de tratament abuziv.

În Legea privind discriminarea, care se aplică întregului sistem educațional, dizabilitatea este definită ca o limitare fizică, mentală sau intelectuală permanentă a capacității funcționale a persoanei ca urmare a unei răni sau a unei boli care a existat la naștere, a apărut ulterior sau care se poate aștepta să apară.

Scopul sprijinului educațional pentru elevii cu nevoi speciale în cadrul educației obișnuite este de a oferi tuturor elevilor oportunități reale de a răspunde standardelor educației, așa cum sunt formulate în termenii obiectivelor de cunoaștere. Copiii care au nevoie de sprijin special au dreptul să-l primească în școala generală în măsura necesară pentru a avea șansa de a atinge obiectivele educației. Dacă elevul, după o evaluare generală, nu este considerat a fi capabil să atingă obiectivele educației de masă, este educat într-o clasă destinată elevilor cu deficiențe intelectuale grave (*särskola*).

Pentru elevii cu *autism* care îndeplinesc condițiile pentru atingerea rezultatelor învățării școlii obligatorii, dar au nevoie de sprijin, sunt organizate cursuri speciale în mai multe localități. Aceste clase cuprind copii semnificativ mai puțini decât la clasele obișnuite, iar relațiile profesor/elev sunt strânse pentru a satisface nevoile speciale ale fiecărui copil. Cei care lucrează cu copii autiști sunt pedagogi cu pregătire în educația cu nevoi speciale. Un

³⁸ <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Overview>

³⁹ Discrimination Act (2008:567)

(https://www.government.se/4a788f/contentassets/6732121a2cb54ee3b21da9c628b6bdc7/oversattning-diskrimineringslagen_eng.pdf)

copil cu autism poate participa, de asemenea, la o clasă obișnuită și poate primi sprijin suplimentar, căci pentru elevii cu autism primează metoda de învățare adaptată și nu materialele didactice.

Majoritatea covârșitoare a elevilor cu *dizabilități fizice* frecventează o școală obligatorie (*grundskola*) și primesc sprijinul suplimentar de care au nevoie la această instituție. În cazurile în care acest lucru nu este posibil, există școli regionale speciale pentru elevii cu surzenie sau auz redus (*specialskola*) și școlile naționale speciale pentru elevi cu deficiențe de vedere și dizabilități suplimentare, precum surzenia sau tulburările de auz combinate cu dificultăți de învățare severe ori cecitate și surzenie congenitală și disfuncții severe de limbaj.

Educația obligatorie pentru elevii cu *deficiențe intelectuale grave* este împărțită în școala obligatorie pentru elevi cu deficiențe intelectuale grave (*grundsärskolan*) și școală de formare (*träningsskolan*). Nouă ani de școală sunt obligatorii pentru toți copiii și tinerii cu vârsta cuprinsă între 7 și 16 ani, cu un al zecelea an opțional. Școlile de formare sunt destinate pentru elevii cu deficiențe intelectuale grave care nu reușesc să urmărească lecțiile din școala obligatorie. În majoritatea cazurilor, învățământul obligatoriu pentru elevi cu deficiențe intelectuale grave (*särskolan*) este integrat din punct de vedere organizațional în învățământul obligatoriu de bază și împarte sediul cu o școală municipală. Un elev poate frecventa școala obligatorie (*grundskolan*), dar urmează programele de învățământ pentru elevii cu dizabilități intelectuale dacă părinții doresc acest lucru.

După cei 9/10 ani de învățământ obligatoriu pentru elevii cu deficiențe intelectuale grave, aceștia au dreptul la patru ani de studii în învățământul secundar superior pentru elevi cu dificultăți intelectuale grave (*gymnasiesärskolan*).

Există, de asemenea, școli secundare naționale pentru elevi cu deficiențe de auz (*riksgymnasiet för döva och hörselskadade*) și pentru elevi cu dizabilități fizice grave (*riksgymnasium för svårt rörelsehindrade*).

În fiecare școală și localitate există o echipă pentru sănătatea elevului, formată din profesor de educație specială, asistent medical, doctor, psiholog și asistent social. Aceștia se concentrează asupra prevenirii, intervențiilor și compensațiilor pentru toți elevii.

Pentru elevii cu dizabilități severe de învățare există școala obligatorie pentru elevi cu tulburări de învățare. Acest program a fost în prealabil în responsabilitatea regiunilor, dar din 1996, consiliile locale au avut responsabilitatea deplină pentru acest program. Programul este acum strâns legat sau inclus în activitățile școlare generale.

Personalul școlar trebuie să raporteze directorului dacă se poate anticipa că un elev nu va îndeplini cerințele minime de competență. Conform Legii educației, directorul trebuie să țină seama de sănătatea elevilor și pentru cei care au nevoie de sprijin special, profesorii lor trebuie să elaboreze un plan de acțiune prin consultare cu elevii, cu părinții lor și cu profesorii de asistență specializată. Acest plan este evaluat în permanență și sunt posibile progrese și schimbări de soluții.

Educația specială a cadrelor didactice de astăzi are șase specializări: dezvoltarea limbajului și scrierii, dezvoltarea matematicii, surditatea sau tulburările auditive, tulburările vizuale, insuficiența limbajului și dizabilitățile de învățare severe.

Statul oferă sprijin prin intermediul Agenției Naționale pentru Educație și Școli Speciale, care lucrează pentru a se asigura că toți copiii, tinerii și adulții - indiferent de capacitatea lor funcțională - au condiții adecvate pentru a-și îndeplini obiectivele educaționale. Aceasta se face prin:

- sprijin special necesar;
- educație în școli cu nevoi speciale;
- materiale didactice accesibile;
- finanțare guvernamentală.

Educația specială se desfășoară în trei școli naționale și cinci școli regionale.

Școlile naționale se adresează elevilor cu:

- insuficiență vizuală combinată cu dizabilități suplimentare (MDVI);
- surditate sau insuficiență auditivă combinată cu tulburări de învățare;
- tulburări de vorbire și limbaj severe.

Școlile regionale oferă educație pentru elevii cu surditate sau pierdere de auz care corespund școlarizării obligatorii.

Sistemul educațional suedez se bazează pe obiective. Guvernul stabilește obiectivele naționale, iar autoritățile locale, prin școli, personal didactic și elevi fac ca obiectivele să fie concretizate în mediul lor specific și își fac propriile planuri pentru ca acțiunile lor să atingă obiectivele naționale. Prin urmare, indicatorii de calitate trebuie să provină din planurile educaționale la diferite niveluri ale sistemului educațional.

În afară de afirmarea obiectivelor operațiunii, curricula națională menționează, de asemenea, cine este responsabil pentru diferitele sarcini ale funcționării școlii și îndeplinirea obiectivelor naționale.

În mod similar modului în care sunt stabilite obiectivele, un sistem de evaluare funcționează pe mai multe niveluri. Consiliul școlii, personalul și elevii își fac propriile evaluări și sprijină consiliul școlii cu rezultatele și alte informații necesare. Fiecare consiliu școlar evaluează funcționarea școlii, folosește materialul pentru a planifica funcționarea viitoare și raportează autorităților locale. Acestea, ca responsabile de funcționarea învățământului suedez, raportează Agenției Naționale pentru Educație, care la rândul său raportează guvernului. Documentele sunt oficiale și trebuie să fie ușor accesibile⁴⁰.

Autoritățile locale și școlile decid asupra modului în care orele de clasă ar trebui să fie alocate în orele săptămânale și zilnice. Cu toate acestea, există reglementări stabilite de Parlament (*Riksdagen*) privind durata maximă a zilei școlare și numărul minim de ore de instruire pentru diferite obiecte. Aceste norme nu sunt specificate pentru fiecare an școlar, dar sunt date ca un număr minim de ore pe care elevul are dreptul să le efectueze în toți cei

⁴⁰ Country information for Sweden - Systems of support and specialist provision, în <https://www.european-agency.org/country-information/sweden/systems-of-support-and-specialist-provision>

nouă ani de învățământ obligatoriu și oferă școlii posibilitatea de a fi flexibili, de exemplu când să introducă un anumit obiect.

Obiectivul prioritar declarat în Legea educației publice naționale nr.CXC din 2011⁴¹ din **Ungaria** este prevenirea excluziunii sociale și asigurarea stimulării talentelor, cu o atenție sporită în sprijinirea copiilor / elevilor cu dificultăți sociale și comportamentale. Potrivit art.28 alin (1) al legii, copiii / elevii cu nevoi de educație specială au dreptul să primească o educație specială, adaptată constituției fizice și comportamentului și este asigurată în conformitate cu avizul experților comitetului de experți.

Conform acestei legi, sarcina principală a educației publice este:

- dezvoltarea în perioada preșcolară;
- să țină seama de nevoile speciale ale copiilor / elevilor cu nevoi educaționale speciale și ale copiilor / elevilor cu dificultăți sociale, de învățare și comportamentale;
- de a facilita cea mai reușită dezvoltare a abilităților lor individuale și pentru a crea potențialul integrării sociale.

La grădiniță ca și în educația școlară maghiară, următoarele grupuri de copii și elevi primesc o atenție specială în baza Legii educației publice naționale:

1. copiii și elevii care au nevoie de sprijin special, precum:
 - copii / elevi cu nevoi educaționale speciale,
 - copii / elevi cu dificultăți sociale, de învățare și comportamentale;
 - copii / elevi înzestrați în mod excepțional.
2. copiii / elevii defavorizați și cei cu deficiențe multiple.

Copiii și elevii care au nevoie de o atenție specială sunt identificați de comitetele de experți existente la serviciile de asistență pedagogică. Acest comitet de experți, în avizul său, face o propunere privind metoda, forma și locul desfășurării serviciilor de asistență pedagogică. Părintele este informat despre instituțiile care permit copiilor cu nevoi educaționale speciale să beneficieze de îngrijirea timpurie la grădiniță.

Legea stabilește că pe baza recomandărilor comitetului de experți, copiii / elevii cu nevoi educaționale speciale își pot urma studiile într-o instituție specială pentru astfel de copii sau una incluzivă. Instituția publică de învățământ poate fi selectată de părinte dintre instituțiile recomandate.

Art.4 din Legea educației publice naționale nr.CXC din 2011 distinge trei categorii de copii/elevi care au nevoie de o atenție specială:

- „copii / elevi cu dificultăți de integrare, învățare sau comportament” înseamnă copii / elevi care necesită o îngrijire specială și o semnificativ scăzută performanță comparativ cu vârsta lor bazată pe avizul de specialitate al comitetului de experți, sau cei care se confruntă cu probleme de relaționare socială ori suferă de tulburări de învățare sau de controlul comportamental sau de

⁴¹ Act CXC of 2011 on National Public Education
(https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=106832&p_count=5&p_classification=09)

integrare în comunitate ori dezvoltarea personală este întârziată sau prezintă anumite tendințe speciale, dar nu se califică ca elevi cu nevoi speciale de educație,

- „copii / elevi care necesită o atenție specială” înseamnă:

a) copii / elevi care necesită un tratament special:

aa) copii / elevi cu nevoi speciale de educație,

ab) copii / elevi cu dificultăți de integrare, învățare sau comportament,

ac) copii / elevi deosebit de dotați sau talentați,

b) copii / elevi defavorizați sau cei cu deficiențe multiple conform Legii privind protecția copilului și administrarea tutellei,

- „copii / elevi cu nevoi educaționale speciale” înseamnă copii / elevi care necesită tratament special și se încadrează într-una din următoarele opt categorii⁴² pe baza opiniei experților:

- copii / elevi cu dizabilitate fizică,

- copii / elevi cu deficiență senzorială (vizuală, auditivă),

- copii / elevi cu deficiențe mentale,

- copii / elevi cu deficiențe de vorbire,

- copii / elevi cu deficiențe multiple,

- copii / elevi cu tulburări din spectrul autismului,

- copii / elevi cu alte tulburări de dezvoltare psihologică,

- copii / elevi cu tulburări comportamentale.

Potrivit art.47 alin.(4) din Legea nr.CXC din 2011, educația copiilor / elevilor cu nevoi de educație specială necesită îndeplinirea următoarelor condiții:

a) implicarea unui profesor specializat cu abilități adecvate pentru educarea unor astfel de copii, în funcție de tipul și mărimea nevoilor de educație specială ale acestora, precum și curricule speciale, manuale și alte instrumente,

b) în cazul planurilor educaționale individuale, de educație preșcolară integrată, de educație școlară, educație de dezvoltare și predare de dezvoltare, implicarea unui profesor cu calificări speciale, în conformitate cu cerințele stabilite de comisia de experți, în plus, programe speciale, manuale pentru clase și echipamente medicale și tehnice speciale,

c) decizia comitetului de experți cu privire la domeniile care urmează să fie dezvoltate.

Alin.(7) al art.47 al aceleiași legi stabilește că atunci când se calculează numărul de elevi din grupurile preșcolare sau clasele școlare în cazul în care elevii cu nevoi educaționale speciale sunt educați împreună cu ceilalți copii / elevi, cei cu retard mental ușor, cu tulburări de dezvoltare fizică sau tulburări de vorbire sunt considerați ca ocupând două locuri ; copiii / elevii cu tulburări senzoriale sau locomotorii, retard mental moderat sau tulburări din spectrul autismului și cu dizabilități multiple sunt considerați ca ocupând trei locuri.

Potrivit prevederilor legii, integrarea elevilor cu nevoi educaționale speciale în cadrul învățământului obișnuit alături de elevii care nu au nevoie de educație specială poate

⁴² https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/special-education-needs-provision-within-mainstream-education-29_en

contribui la educația și integrarea lor cu succes în comunitate. „Ghidul pentru educația în grădinițe și școli a copiilor și elevilor cu nevoi educaționale speciale” susține educația incluzivă în școlile obișnuite și, în același timp, oferă un cadru și sarcini școlilor pentru a-și dezvolta programele și practicile locale.

Expert media
Florin Făiniș

V. Concluzii

Din examinarea legislației privind învățământul preuniversitar în statele membre ale Uniunii Europene s-au conturat trei principale modele de organizare:

- structură unică când învățământul este organizat de la începutul până la sfârșitul învățământului obligatoriu, fără tranziție între învățământul primar și secundar inferior și programa se aplică în comun tuturor elevilor;
- asigurarea curriculumului de bază comun când după finalizarea cu succes a învățământului primar, toți elevii acced la învățământul secundar inferior unde urmează aceeași curiculă generală;
- învățământ secundar inferior diferențiat, când după finalizarea cu succes a învățământului primar, elevii trebuie să urmeze filiere educative distincte sau tipuri specifice de învățământ, fie de la început, fie în cursul învățământului secundar inferior.

În general, învățământul cu frecvență de zi se organizează, de regulă, în școli. Cu toate acestea, în unele sisteme de învățământ, anumite programe de educație obligatorie pot combina cursuri de școală cu frecvență redusă și cursuri la locul de muncă cu jumătate de normă. În astfel de cazuri, elevii sunt evaluați în/pentru ambele părți. În majoritatea țărilor, în anumite condiții, educația obligatorie poate fi asigurată și acasă.

Ca o primă constatare generală, referitor la structura învățământului obligatoriu, se observă că reformele în educație la nivel european au vizat atât extinderea duratei, cât și modificarea stadiilor sau ciclurilor acestuia.

Astfel, în majoritatea sistemelor de învățământ din Europa, învățământul obligatoriu debutează odată cu începutul învățământului primar, de obicei la vârsta de 6 ani. În unele țări, începerea învățământului obligatoriu la vârsta de 5 ani este deja reglementată, în altele, precum Grecia, Olanda și Portugalia, obligativitatea școlară coboară la 4 ani. Cea mai mică vârstă de școlarizare, respectiv 3 ani, se întâlnește în Ungaria. În schimb, în Estonia și Finlanda, învățământul obligatoriu începe la vârsta de 7 ani, luându-se în calcul dezvoltarea mentală și psihosomatică a unui copil, dar și din rațiuni legate de climă.

În majoritatea sistemelor de învățământ din Europa, învățământul obligatoriu cu frecvență întreagă durează 9 sau 10 ani și se termină la vârsta de 15-16 ani. În Belgia, Olanda și Portugalia, durata învățământului obligatoriu este de 12 ani, iar în Ungaria, 13 ani de frecvență sunt obligatorii pentru toți elevii. România are în prezent 11 ani obligatorii, dar peste doi ani vor fi 14 ani, iar în 2030, 16 ani, deci cu mult peste oricare dintre țările Uniunii Europene.

Durata perioadei de educație obligatorie acoperă, de obicei, nivelurile învățământului primar și secundar inferior. Doar România va include și învățământului secundar superior în anul 2020. Totuși, în țări precum Olanda și Portugalia este obligatoriu învățământul până la

vârsta de 18-19 ani. Cu toate acestea, în aceste țări, între 15-16 ani și 18-19 ani, elevii pot frecventa programe de educație obligatorie, care combină cursuri de învățământ cu frecvență redusă și cursuri la locul de muncă. Numai programele în care elevii sunt evaluați atât pentru cursurile de școală, cât și pentru cursurile de la locul de muncă sunt considerate ca fiind "învățământ obligatoriu cu frecvență întreagă".

Din cercetarea efectuată nu rezultă existența unui model-standard de structurare internă a învățământului obligatoriu la nivel european, acesta fiind condiționat de tradițiile naționale, de resurse, de teoriile din domeniile psihologiei, sociologiei și pedagogiei din politicile educaționale naționale etc.

Pornind de la premisa că toți copiii trebuie să aibă șanse egale la educație, deoarece toți trăim în aceeași lume, în aceeași societate care nu este împărțită în lumea celor cu nevoi speciale și în lumea celor fără nevoi speciale, educarea copiilor cu nevoi speciale se face de obicei în învățământul obișnuit, învățământul special fiind rezervat celor cu dizabilități grave.

Din analiza efectuată, se constată că în toate țările Uniunii Europene, pentru copiii cu nevoi speciale de educație există atât școli primare și secundare obișnuite, cât și școli speciale. În învățământul special există trei tipuri de școli:

- educație primară specială pentru copiii cu dificultăți de învățare și comportamentale, care - cel puțin temporar - necesită tratament educațional special;
- educație specială secundară pentru copiii cu dizabilități care nu pot fi îngrijite în mod adecvat în școlile obișnuite;
- pregătire practică pentru elevii care nu sunt capabili să obțină o calificare în școlile tehnologice, chiar și cu ajutor suplimentar pe termen lung și de aceea pot primi instruire practică, care îi îndrumă pentru intrarea pe piața muncii.

Tendința general valabilă în cadrul legislației europene este cea de introducere a învățământului special sub cupola învățământului de masă. Astfel, copiilor cu nevoi speciale le este facilitat accesul în cadrul învățământului preșcolar, școlar și gimnazial, unde beneficiază de ajutor suplimentar din partea profesorilor de la clasă sau a celor specializați, precum și de conceperea unor programe individuale educaționale (Danemarca, Franța și Germania). Programele au rolul de a identifica rapid nevoile copiilor aflați în dificultate, strategiile educaționale și mijloacele de sprijin adecvate, fiind efectuate evaluări graduale ale progreselor înregistrate de aceștia. Spre exemplu, în Germania, în toate școlile primare există un cadru didactic special instruit pentru a recunoaște cazurile de dislexie și care se află în strânsă colaborare cu psihologul școlii. Dintre cele mai cunoscute măsuri pentru sprijinirea copiilor dislexici, le nominalizăm pe cele în care copilul beneficiază de un timp mai mare în cazul testărilor și examinărilor, cele în care sunt permise și folosite materiale didactice speciale, precum și situațiile în care o parte din examinările scrise sunt înlocuite cu examinări orale sau profesorul îi citește elevului textele exercițiilor scrise. Autoritățile școlare aplică aceste măsuri în mod flexibil, potrivit evaluării specialistului.

În cadrul legislației și codurilor de bune practici din țările membre UE este stipulat rolul important pe care părinții îl dețin în procesul de diagnosticare rapidă a copiilor cu nevoi speciale, alături de personalul școlar, cel mai des format din profesori și alți angajați ai școlii,

cum ar fi consilierii școlari și educatorii pentru copii cu nevoi speciale. Atunci când situația o impune se apelează la ajutorul unor cadre specializate din afara școlilor sau chiar la soluția înscrierii copiilor cu nevoi speciale în cadrul unor școli specializate, cu posibilitatea reînscriserii acestora în învățământul de masă, atunci când este posibil (spre exemplu Olanda).

De obicei, sarcina aplicării legislației copiilor cu nevoi speciale cade în competența autorităților locale, care se ocupă îndeaproape de crearea unor servicii specializate în cadrul administrației locale privind copiii cu nevoi speciale sau de parteneriat cu părinții și de aprobarea înscrierii copiilor cu nevoi speciale în învățământul de masă sau cel special, cu acordul prealabil al părinților.

În general, autoritățile locale dețin un rol primordial în procesul de identificare a copiilor cu nevoi speciale, precum și în cadrul evaluării nevoilor acestora, ținându-se cont de factorii educaționali, medicali, psihologici ș.a. Astfel, ele trebuie să asigure accesul nediscriminatoriu al copiilor la învățământ și să promoveze principiul egalității de șanse. Autoritățile locale trebuie să pună la dispoziția părinților informații și ghiduri privind educația copiilor cu nevoi speciale, precum și mijloacele de soluționare ale posibilelor conflicte.

De asemenea, autoritățile locale trebuie să plaseze copiii cu nevoi speciale în cadrul învățământului de masă, alături de ceilalți copii. În unele state, autoritățile locale sunt obligate să efectueze o evaluare amplă în cazul copiilor cu nevoi speciale, și în unele cazuri, chiar să dezvolte programe personalizate de educație cu ajutorul mai multor cadre specializate, suplimentare celor existente în cadrul școlilor.

Coordonarea învățământului special este realizată de centrele pentru educație specială care au misiunea de a asigura *know-how*-ul către școlile obișnuite, să ofere consultanță și asistență profesorilor și părinților și să ofere suport material corespunzător pentru cooperarea cu alți actori-cheie și instituții din cadrul și din afara sistemului de învățământ (spre exemplu Austria, Suedia și Olanda).

În cele mai multe state europene, legislația prevede că școlile publice creează un program de educație individualizat pentru fiecare elev eligibil, conform standardelor naționale. Mediul trebuie să fie adecvat la nevoile acelui copil și cât mai puțin restrictiv. În general, se convoacă o echipă care urmează să proiecteze un plan de educație, echipă formată din părinții copilului, precum și cel puțin unul dintre profesorii care se ocupă cu educația permanentă a copilului, dar și un profesor de educație specială. Părinții sunt considerați a fi membri egali ai echipei, împreună cu personalul școlii. Pe baza rezultatelor evaluării complete de învățământ, această echipă colaborează pentru a elabora un program de educație individualizat.